

สารบัญ

บทนำ

1 บ้านหรือการพลัดถิ่นในอนาคตดิจิทัล	14
-------------------------------------	----

ภาค 1 รากฐานของทุนนิยมสอดแนม

2 9 สิงหาคม 2011: จัดวางฉากสำหรับทุนนิยมสอดแนม	40
3 การค้นพบข้อมูลส่วนเกินเชิงพฤติกรรม	78
4 คู่มือจอบปราสาท	114
5 การพัฒนาทุนนิยมสอดแนม: ลักพา กวาดต้อน แข่งขัน	146
6 ถูกจีอีซี: การแบ่งกันเรียนรู้ในสังคม	195

ภาค 2 ความก้าวหน้าของทุนนิยมสอดแนม

7 ธุรกิจความเป็นจริง	218
8 การกลั่น: จากประสบการณ์สู่ข้อมูล	254
9 การกลั่นข้อมูลจากส่วนลึก	278
10 ให้พวกท่านได้เร็วระบ้ำ	319
11 สิทธิเหนือประโยชน์คบอกอนาคต	357

ภาค 3 อำนาจผ่านเครื่องมือสำหรับความเป็นสมัยใหม่ที่สาม

12	อำนาจสองสปีชีส์	382
13	ไอ้เบิ้มและการผจญภัยของอำนาจผ่านเครื่องมือ	408
14	ยูโทเปียแห่งความแน่นอน	431
15	ร่วมกันด้วยอำนาจผ่านเครื่องมือ	449
16	เรื่องของชีวิตในวงประสาธน์	481
17	สิทธิ์ที่จะมีเวทอภยันตราย	515

บทสรุป

18	รัฐประหารจากเบื้องบน	538
-----------	----------------------	------------

	กิตติกรรมประกาศ	570
--	------------------------	------------

	หมายเหตุ	574
--	-----------------	------------

ขออุทิศหนังสือเล่มนี้แด่อดีตและอนาคต
ด้วยความระลึกถึงจิม แม็กซ์มิน ผู้เป็นที่รัก
ด้วยความระลึกถึงมิตรผู้หายากล้ำ ฟรังค์ เชียร์มัดเคอร์
เพื่อเป็นเกียรติแก่ลูกๆ — โคลอี้ โซเฟีย แม็กซ์มิน และ เจ็คอบ ราฟาเอล แม็กซ์มิน
แม่เขียนขึ้นเพื่อเป็นกำลังใจให้อนาคตของคุณและหลักยึดทางศีลธรรมของคนรุ่นลูก

อุตุอื้ออึง ปัจจุบันเย็นเยียบสะท้อน
พลันตื่นถอนใจให้ทักษณาคำคร่ำ
ยุคเปลือยเปล่านั้นไอสุขุมแต่เนื้อใน
โษษฐ์มีมัวหมองยังค้างรสปริดา

คำคืนในกระท่อมเราหลับฝัน
แลรื้ออนาคตในดวงแก้ว
แต่ละวงกตปรากฏแผนสังคีตศิลป์
แลจิตดุริยะไซรัก็อาจดำเนินบนทางไรร่มลทินมิเพี้ยนผิด

เราริษยาเรือนธาราอันแมนมั่น
แต่ยอมมิตปลั่งด้วยกังขา
เรามีเคยสงบเปล่าเปลือยตั้งมหาทวาร

แลมิอาจไรร่มลทินได้อย่างสายนที
ชีวิตเราอิสรภาพ ก็ด้วยความจำเป็น
ชนชาวเขาย่อมพำนักในหมู่ศิรี

— ดับเบิลยู.เอช. ออเดน
Sonnets from China, XVIII

นิยาม

ทุนนิยมสอดแนม (น.)

1. ระเบียบเศรษฐกิจใหม่ที่อ้างสิทธิเหนือประสบการณ์ของมนุษย์ว่าเป็นวัตถุบิปรี่สำหรับแนวปฏิบัติเชิงพาณิชย์ที่ซ่อนไว้ ทั้งการรีดเค้น การพยากรณ์ และการขาย 2. ตรรกะทางเศรษฐกิจแบบปรสิต ซึ่งทำให้การผลิตสินค้าและบริการตกเป็นรองสถาปัตยกรรมใหม่ระดับโลกแห่งการตัดแปลงพฤติกรรม 3. การที่ทุนนิยมกลายเป็นเนื้อร้าย โดยมีลักษณะเด่นคือการกระจุกตัวของความมั่งคั่ง ความรู้ และอำนาจ อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์มนุษย์ 4. กรอบการทำงานที่เป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจสอดแนม 5. ภัยคุกคามต่อธรรมชาติของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่นเดียวกับที่ทุนนิยมอุตสาหกรรมเป็นภัยคุกคามต่อโลกธรรมชาติในศตวรรษที่ 19 และ 20 6. จุดกำเนิดของอำนาจผ่านเครื่องมือที่แผ่อิทธิพลครอบงำสังคม และเป็นความท้าทายใหญ่หลวงต่อประชาธิปไตยแบบตลาด 7. ขบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อกำหนดระเบียบส่วนรวมขึ้นใหม่โดยอิงกับความแน่นอนเบ็ดเสร็จ 8. การฉวยยึดสิทธิมนุษยชนในประเด็นสำคัญ จะเข้าใจเรื่องนี้ได้ดีที่สุดหากมองว่าเป็นรัฐประหารจากเบื้องบน ซึ่งก็คือการโค่นอำนาจอริปไตยของประชาชน

The Age of Surveillance Capitalism

The Fight for a Human Future at
the New Frontier of Power

by

Shoshana Zuboff



ทุนนิยมสอดแนม

แปลโดย

จตุรวิ จินดาพันธ์

บทนำ

บทที่ 1

บ้านหรือการพลัดถิ่นในอนาคตดิจิทัล

ข้าเห็นเขาร่ำไห้ น้ำตาหลังตั้งห้าฝนในห้องของนาง
บนเกาะแห่งคาลิปโซ นางจงจำเขาที่นั่น
เขามิอาจคืนสู่เหย้า

— โฮเมอร์, *The Odyssey*

1. คำถามเก่าแก่ที่สุด

“เราทุกคนต้องทำงานให้จักรกลฉลาด หรือเราจะมีคนฉลาดอยู่รอบจักรกล” ผู้จัดการหนุ่มของโรงงานกระดาษตั้งคำถามนี้กับฉันในปี 1981 ระหว่างมื้ออาหารที่มีปลาตุ๋นทอดกับของหวานคือพายถั่วพีแคน นี่เป็นคืนแรกของฉันในเมืองเล็กๆ ทางใต้อันเป็นที่ตั้งของโรงงานขนาดมหึมา ซึ่งจะกลายเป็นบ้านชั่วคราวให้ฉันไปอีกหกปี ในคำผ่นพ่านั้น คำพูดของเขาท่วมท้นอยู่ในสมองฉัน กลบเสียงฝนระริว เปาะแปะ เปาะแปะ กระทบหลังคาผ้าใบเหนือโต๊ะที่เรานั่งกัน ฉันหวนนึกถึงคำถามเชิงการเมืองที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ บ้านหรือการพลัดถิ่น เจ้าหรือไพร่ นายหรือทาส คำถามเหล่านี้เป็นประเด็นอมตะว่าด้วยความรู้ สิทธิอำนาจ (authority) และอำนาจ (power) ซึ่งเราไม่อาจพิชิตได้ไปตลอดกาล ไม่มีจุดจบของประวัติศาสตร์ คนแต่ละรุ่นต้องยืนกรานในเจตจำนงและจินตนาการของตัวเอง เพราะภัยคุกคามใหม่ๆ จะเรียกร้องให้เราต้องไต่รตรองประเด็นเหล่านี้ไปทุกยุคทุกสมัย

บางทีอาจเป็นเพราะที่ตรงนั้นไม่มีใครอื่นให้ถามได้ ผู้จัดการโรงงานจึงส่งน้ำเสียงเรงร้อนและว่าวุ่นว่า “แล้วมันจะเป็นอย่างไรต่อ เราควรเดินไปทางไหน ผมต้องรู้ให้ได้ตอนนี้ เราเสียเวลาไม่ได้แล้ว” ฉันเองก็อยากได้คำตอบเช่นกัน จึงเริ่มโครงการที่กลายมาเป็นหนังสือเล่มแรกของฉันเมื่อ 30 ปีก่อน ชื่อ *In the Age of the Smart Machine: The Future of Work and Power* (ในยุคแห่งเครื่องจักรฉลาดเฉลียว: อนาคตของการทำงานและอำนาจ)

งานชิ้นนั้นกลายเป็นบทโหมโรงสู่ภารกิจชั่วชีวิตของฉัน เพื่อตอบคำถามที่ว่า “อนาคตดิจิทัลจะเป็นบ้านของเราได้ไหม”

จากคำอันอบอุ่นทางใจในวันนั้น เวลาล่วงมาหลายปีแล้ว แต่คำถามเก่าแก่ที่สุดยังคงวนกลับมาทวงแค้น โลกดิจิทัลกำลังเข้าครอบครองและสร้างนิยามใหม่ให้แก่ทุกสิ่งที่เราคุ้นเคย ก่อนที่เราจะมีโอกาสขบคิดหรือตัดสินใจเสียด้วยซ้ำ เราเฉลิมฉลองให้โลกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายซึ่งบำรุงสมรรถนะและความคาดหวังของเราด้วยสารพัดวิธี แต่ขณะเดียวกันก็ก่อกำเนิดดินแดนใหม่อันเต็มไปด้วยความวิตกกังวล ภัยอันตราย และความรุนแรง ซึ่งเราไม่อาจพยากรณ์อนาคตได้อีกต่อไป

เมื่อตั้งคำถามเก่าแก่เหล่านั้นในตอนนี้อย่างนี้นั้น หลายพันล้านคนจากทุกช่วงชั้นทางสังคมทุกรุ่นทุควัย และทุกสังคมต่างต้องตอบ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแพร่หลายเสียยิ่งกว่าไฟฟ้า เข้าถึงผู้คน 3,000 ล้านคนจาก 7,000 ล้านคนบนโลก¹ ทางแพร่ระหว่างความรู้ สิทธิอำนาจ และอำนาจที่พัวพันกันเป็นเงื่อนไขบังคับได้จำกัดอยู่แค่นั้นที่ทำงานเหมือนเช่นในทศวรรษ 1980 ปัจจุบันมันได้หยั่งรากลึกไปถึงระดับกิจวัตรประจำวัน กลายเป็นตัวกลางเชื่อมการมีส่วนร่วมทางสังคมแทบทุกรูปแบบ²

เมื่อไม่นานมานี้ เรายังมีเหตุผลสมควรให้กังวลเกี่ยวกับความท้าทายเรื่องการทำงานสารสนเทศหรือสังคมสารสนเทศ แต่ในปัจจุบันเราต้องตอบคำถามนี้โดยใช้กรอบคิดที่กว้างที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งนิยามที่ดีที่สุดก็คือ “อารยธรรม” หรือถ้าให้เจาะจงกว่านั้นก็คือ *อารยธรรมสารสนเทศ (information civilization)* เราจะเรียกอารยธรรมที่กำลังถือกำเนิดขึ้นนี้ว่าบ้านได้หรือไม่

สิ่งมีชีวิตทุกชนิดยึดโยงตัวเองกับบ้าน บ้านเป็นจุดกำเนิดที่สิ่งมีชีวิตทุกสปีชีส์ใช้เป็นตำแหน่งอ้างอิงเพื่อทำความเข้าใจสิ่งรอบตัว หากไม่มีตำแหน่งอ้างอิงก็ไร้ทิศทาง เดินในที่แปลกถิ่น หากไม่มีตำแหน่งอ้างอิง เราก็หลงทาง ฉะนั้นถึงเรื่องนี้ทุกฤดูใบไม้ผลิเมื่อนกน้ำลายคำคู่เดิมบินกลับจากการเดินทางไกลมายังขอบหน้าต่าง เสียงร้องลั่นหลอนแห่งการคืนถิ่น การเริ่มต้นอีกครั้ง การเชื่อมสัมพันธ์ และการปกป้องคุ้มภัยของนกคู่นี้กล่อมให้เราหลับไหลยามค่ำคืน ด้วยรู้ว่าเราเองก็อยู่ในที่ของเรา เต่าตนุฟักจากไข่ตัวเมียลงทะเลเพื่อเดินทางยาวไกลหลายพันไมล์ บางครั้งกินเวลาถึง 10-20 ปี เมื่อพร้อมวางไข่ เต่าเหล่านี้จะเดินทางกลับมายังหาดทรายเดิมที่ถือกำเนิด นกบางชนิดออกบินเป็นระยะทางหลายพันไมล์ทุกปี ผลาญน้ำหนักตัวไปราวครึ่งหนึ่ง เพื่อผสมพันธุ์ในถิ่นกำเนิด นก ผึ้ง ผีเสื้อ ... ริง หลุม ต้นไม้ ทะเลสาบ รวง เนินเขา ชายฝั่ง และโพรง ... สิ่งมีชีวิตแทบทุกชนิดยึดโยงในลักษณะใดลักษณะหนึ่งกับสถานที่ซึ่งเราต่างก็รู้จักกันว่าชีวิตได้เจริญงอกงามขึ้นมา สถานที่ที่เราเรียกว่า *บ้าน*

ธรรมชาติแห่งความยึดติดของมนุษย์ทำให้การเดินทางหรือโยกย้ายทุกครั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาบ้าน *nostos* หรือการแสวงหาบ้าน เป็นความต้องการฝังลึกของมนุษย์เรา เห็นได้จากราคาที่เรายินดีจ่ายเพื่อบรรลุนั้น สิ่งมีชีวิตในสากลโลกล้วนแบกความเจ็บปวดเพราะอยากหวนคืนสู่ถิ่นที่มาจากมา หรือเพราะต้องการแสวงหาบ้านใหม่ เพื่อให้ความหวังแห่งอนาคตได้ปักหลักและเติบโต เรายังคงเล่าขานเรื่องราวความอดสาหัสของโอดิสซียุส (Odysseus) อีกทั้งระลึกว่ามนุษย์ยอมทนทุกข์กับอะไรบางอย่างเพื่อให้ได้หวนคืนขึ้นฝั่งและเดินเข้าสู่ประตูบ้านของตัวเอง

สมองของคนเราใหญ่กว่านกและเต่าทะเล เราจึงรู้ว่าการกลับไปยังผืนดินเดิมไม่ว่าจะเป็นไปได้หรือกระทั่งอาจไม่ใช่เรื่องน่าปรารถนาเสมอไป บ้านไม่จำเป็นต้องหมายถึงที่อยู่หรือสถานที่ใดที่หนึ่ง เราเลือกรูปแบบและตำแหน่งที่ตั้งของบ้านได้ ทว่าเลือกความหมายไม่ได้ บ้านคือสถานที่ที่เรารู้จักและมีคนรู้จักเรา สถานที่ที่เราให้ความรักและได้รับความรัก บ้านคือพื้นที่ขัดเกลา คือเสียง คือความสัมพันธ์ คือพื้นที่กักขัง กกล่าวคือเป็นเรื่องของอิสรภาพส่วนหนึ่ง การเจริญเติบโตส่วนหนึ่ง ... เป็นที่หลบภัยส่วนหนึ่ง โอกาสส่วนหนึ่ง

ความรู้สึกว่าบ้านอยู่ไกลห่างออกไปกระตุ้นความอาวรณ์อันยากจะทานทน ชาวโปรตุเกสมีชื่อเรียกความรู้สึกนี้ว่า *saudade* ว่ากันว่าคำนี้เก็บรวมความรู้สึกของกลุ่มผู้อพยพตลอดหลายศตวรรษ ทั้งความคิดถึงบ้านและความโหยหาอันมาจากการพลัดพรากบ้านเกิด ทุกวันนี้การสะเทือนระบบ (disruption) ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนความวิตกกังวลและความโหยหาอันหนักหน่วงจากการพลัดถิ่นให้กลายเป็นเรื่องราวสากลที่เกิดขึ้นกับพวกเราทุกคน³

2. ไร่อาลัยบ้าน

ในปี 2000 นักวิทยาการคอมพิวเตอร์และวิศวกรคอมพิวเตอร์กลุ่มหนึ่งที่จอร์เจียเทคร่วมมือกันในโครงการชื่อ “บ้านตระหนักรู้” (Aware Home)⁴ ซึ่งพวกเขาตั้งใจให้เป็น “ห้องทดลองมีชีวิต” สำหรับศึกษาเรื่อง “การคิดคำนวณทุกแห่งหน” (ubiquitous computing) พวกเขาจินตนาการถึง “การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับบ้าน” ซึ่งในความสัมพันธ์นี้ กระบวนการทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตจะถูกเก็บข้อมูลไว้ด้วยโครงข่ายซับซ้อนของ “เซนเซอร์ที่รับรู้บริบท” ซึ่งฝังอยู่ในตัวบ้านและในคอมพิวเตอร์ที่ผู้อยู่อาศัยในบ้านสวมใส่ได้ การออกแบบนี้ต้องอาศัย “การประสานกันโดยอัตโนมัติแบบไร้สาย” ระหว่างแพลตฟอร์มซึ่งรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลจากคอมพิวเตอร์ที่ผู้อยู่อาศัยสวมใส่ กับแพลตฟอร์มซึ่งรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมจากเซนเซอร์

การออกแบบนี้มีสมมติฐานในการทำงานสามข้อ หนึ่ง นักวิทยาการคอมพิวเตอร์และวิศวกรคอมพิวเตอร์เข้าใจดีว่า ระบบข้อมูลใหม่นี้จะสร้างขอบเขตความรู้ใหม่ทั้งหมดสอง ทุกคนยอมรับว่าสิทธิในความรู้ใหม่และอำนาจในการใช้ความรู้ดังกล่าวเพื่อยกระดับชีวิตของใครสักคน นับเป็นสิทธิขาดของผู้อยู่อาศัยในบ้านหลังนั้น สาม ทีมงานยอมรับว่าแม้บ้านตระหนักรู้จะมีเทคโนโลยีดิจิทัลที่ราวกับเวทมนตร์ แต่โครงการนี้ก็คือธรรมเนียมดั้งเดิมที่กลับมาเกิดอีกครั้งในยุคสมัยใหม่ นั่นคือธรรมเนียมความเข้าใจที่ว่า “บ้าน” คือเขตอภัยทานส่วนบุคคลของผู้อยู่อาศัยภายในขอบเขตกำแพงบ้านนั้น

ทีมงานเขียนสมมติฐานทั้งหมดนี้ในแบบแปลนทางวิศวกรรม ซึ่งเน้นความไว้วางใจ ความเรียบง่าย อำนาจสูงสุดของปัจเจกบุคคล และสถานะของบ้านที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวซึ่งมีอาจจะเปิดได้ ทีมงานจินตนาการระบบสารสนเทศบ้านตระหนักรู้ให้เป็น “ระบบปิด” ง่าย ๆ ที่มีจุดเชื่อมต่อแค่สองจุด และผู้อาศัยอยู่ในบ้านเป็นคนควบคุมทั้งหมด บ้านจะ “จับตาดูทุกกิจกรรมและทุกฝีก้าวของผู้อยู่อาศัยโดยตลอด ... กระทั่งติดตามภาวะทางการแพทย์ของพวกเขาด้วย” ทีมงานจึงสรุปว่า “เห็นได้ชัดว่าจำเป็นต้องให้ผู้อยู่อาศัยรับรู้และควบคุมการกระจายข้อมูลนี้” ข้อมูลทั้งหมดจัดเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ที่ผู้อยู่อาศัยสวมใส่ “เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวให้แก่ข้อมูลของปัจเจกบุคคล”

พอถึงปี 2018 ตลาด “บ้านอัจฉริยะ” ทั่วโลกก็มีมูลค่าถึง 36,000 ล้านดอลลาร์และคาดการณ์ว่าจะแตะ 151,000 ล้านดอลลาร์ภายในปี 2023⁵ ตัวเลขนี้บดบังปรากฏการณ์แผ่นดินไหวที่สันสะเทือนอยู่ใต้พื้นผิว ลองนึกถึงอุปกรณ์บ้านอัจฉริยะชนิดหนึ่ง นั่นคือเทอร์โมสแตตชื่อเนสท์ (Nest) อุปกรณ์นี้ผลิตโดยบริษัทที่อัลฟาเบตเคยเป็นเจ้าของ ซึ่งอัลฟาเบตเป็นบริษัทแม่ของกูเกิลก่อนจะควบรวมกับกูเกิลในปี 2018⁶ เทอร์โมสแตตเนสท์ทำหน้าที่หลายอย่างในบ้านตระหนักรู้ที่ทีมคิดไว้ เนสท์รวบรวมข้อมูลการใช้งานและสภาพแวดล้อม ใช้เซนเซอร์จับการเคลื่อนไหวและคิดคำนวณเพื่อ “เรียนรู้” พฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยในบ้าน แอปพลิเคชันของเนสท์สามารถเก็บข้อมูลจากผลิตภัณฑ์อื่นที่เชื่อมต่อกันอย่างรถยนต์ เต้าอบ อุปกรณ์ติดตามสุขภาพ (fitness tracker) และเตียงนอน⁷ ตัวอย่างเช่น ระบบแบบนี้สามารถเปิดไฟเมื่อตรวจพบการเคลื่อนไหวผิดปกติ จากนั้นก็บันทึกภาพและเสียง แล้วยังอาจถึงขั้นแจ้งเตือนเจ้าของบ้านหรือคนอื่นได้ด้วย ผลจากการควบรวมกับกูเกิลทำให้เทอร์โมสแตตและผลิตภัณฑ์อื่นของเนสท์ได้บรรจุความสามารถด้านปัญญาประดิษฐ์ของกูเกิลไว้ในตัว ซึ่งรวมถึง “ผู้ช่วย” ส่วนตัวแบบดิจิทัลด้วย⁸ เทอร์โมสแตตนี้และอุปกรณ์จำพวกเดียวกันก็เหมือนบ้านตระหนักรู้ที่ได้สร้างความรู้ใหม่มากมายมหาศาลซึ่งกลายเป็นอำนาจใหม่ในตัวเอง ทว่าอำนาจนี้มีเพื่อใครกันล่ะ

เทอร์โมสแตตมีระบบเก็บข้อมูลที่ซับซ้อน ละเอียดอ่อน และปรับเฉพาะบุคคล ซึ่งจะอัปโหลดขึ้นไปอยู่ในเซิร์ฟเวอร์ของกูเกิลด้วยสัญญาณไวไฟและการเชื่อมต่อเป็นโครงข่าย เทอร์โมสแตตแต่ละเครื่องมาพร้อมกับ “นโยบายความเป็นส่วนตัว” “ข้อตกลงเงื่อนไขการให้บริการ” และ “ข้อตกลงการอนุญาตจากผู้ใช้งานขั้นสุดท้าย” ซึ่งเผยให้เห็นผลกระทบด้านความเป็นส่วนตัวและความมั่นคงปลอดภัยที่เอารัดเอาเปรียบผู้ใช้งาน กล่าวคือข้อมูลอันละเอียดอ่อนทั้งส่วนตัวและของครอบครัวจะถูกนำไปแบ่งปันให้อุปกรณ์อัจฉริยะอื่น บุคลากรที่ไม่รู้เป็นใคร และบุคคลที่สาม เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์สำหรับสร้างคำพยากรณ์ ทั้งยังนำข้อมูลเหล่านี้ไปขายให้คนอื่นที่ไม่ระบุว่าเป็นใครด้วย เนสต์แทบจะไม่รับผิดชอบอะไรเลยต่อความปลอดภัยของข้อมูลที่อุปกรณ์เก็บรวบรวมได้ และไม่รับผิดชอบต่อว่าบริษัทที่อยู่ในระบบนิเวศของพวกเขานำข้อมูลไปใช้อย่างไร⁹ นักวิจัยสองคนจากมหาวิทยาลัยลอนดอนวิเคราะห์นโยบายของเนสต์โดยละเอียด และสรุปว่า หากใครคนใดเข้าไปอยู่ในระบบนิเวศของเนสต์ที่มีอุปกรณ์และแอปพลิเคชันเชื่อมต่อกันมากมาย ซึ่งแต่ละอย่างล้วนมีเงื่อนไขสุ่มเสี่ยงและยากจะอ่านให้ครบถ้วน เมื่อซื้อเทอร์โมสแตตในบ้านเพียงชิ้นเดียว เขาจะต้องอ่านสัญญาลักษณะนี้เกือบพันฉบับเลยทีเดียว¹⁰

หากลูกค้าไม่ยอมรับเงื่อนไขของเนสต์ เงื่อนไขการให้บริการก็จะระบุว่า ประสิทธิภาพการใช้งานและความปลอดภัยของเทอร์โมสแตตจะด้อยลงมาก เพราะจะไม่ได้รับการอัปเดตที่จำเป็นเพื่อความปลอดภัยและไว้วางใจได้ ผลกระทบที่ตามมามีตั้งแต่หน้าจอบัวตึงค้างคาต่อ เครื่องตรวจจับควันใช้การไม่ได้ ไปจนถึงระบบในบ้านถูกแฮ็ก¹¹

พอถึงปี 2018 สมมติฐานของบ้านตระหนักรู้ก็อันตรายกันไปพร้อมสายลม พวกมันหายไปไหน แล้วสายลมนั้นคืออะไร บ้านตระหนักรู้วาดภาพจินตนาการถึงอนาคตดิจิทัลที่ส่งเสริมให้แต่ละคนมีชีวิตที่ดีขึ้นเช่นเดียวกับโครงการเปี่ยมวิสัยทัศน์อื่นๆ อีกมากมาย เรื่องสำคัญยิ่งคือในปี 2000 วิสัยทัศน์ดังกล่าวยึดมั่นว่าจะรักษาความเป็นส่วนตัวของข้อมูลที่เก็บจากประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล หากใครคนหนึ่งเลือกส่งมอบประสบการณ์ของตัวเองแก่โลกดิจิทัล ความรู้ที่ได้จากข้อมูลเหล่านั้นก็จะเป็นเอกสิทธิ์ของเธอแต่เพียงผู้เดียว ทั้งเธอยังมีเอกสิทธิ์ในการตัดสินใจด้วยว่าจะนำความรู้นี้ไปใช้อย่างไร ในปัจจุบันโครงการลงทุนอันบ้าบิ่นของตลาดกลับยึดสิทธิด้านความเป็นส่วนตัว ความรู้ และการนำไปใช้ด้วยการใช้อำนาจฝ่ายเดียวอ้างสิทธิเหนือประสบการณ์ของคนอื่น รวมถึงความรู้ที่หลั่งไหลมาจากประสบการณ์เหล่านั้นด้วย การเปลี่ยนแปลงแบบหน้ามือเป็นหลังมือเช่นนี้ส่งผลอย่างไรต่อเรา ลูกหลานของเรา สังคมประชาธิปไตยของเรา และความเป็นไปได้ของอนาคตที่ยั่งยืนในโลกดิจิทัล หนังสือเล่มนี้ตั้งเป้าที่จะตอบคำถามเหล่านี้ นี่คือการราวเกี่ยวกับความฝันดิจิทัลที่กลับมืดดำลง ความฝันที่กลายพันธุ์อย่างรวดเร็วไปเป็นโครงการเชิงพาณิชย์ใหม่เอี่ยมที่หิวกระหาย ซึ่งฉันเรียกว่า *ทุนนิยมสอดแนม (surveillance capitalism)*

3. ทุนนิยมสอดแนมคืออะไร

ทุนนิยมสอดแนมใช้อำนาจฝ่ายเดียวอ้างสิทธิว่า ประสบการณ์มนุษย์คือวัตถุดิบฟรีสำหรับแปลงเป็นข้อมูลเชิงพฤติกรรม แม้ข้อมูลบางส่วนจะนำไปใช้เพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์หรือบริการ แต่ที่เหลือกลับถูกประกาศว่าเป็น *ข้อมูลส่วนเกินเชิงพฤติกรรม (behavioral surplus)* ที่บริษัทเป็นเจ้าของ ซึ่งถูกป้อนเข้ากระบวนการผลิตขั้นสูงที่เรียกว่า “ปัญญาจักรกล” (machine intelligence) และสร้างเป็น *ผลิตภัณฑ์พยากรณ์ (prediction product)* ที่บอกได้ว่าคุณทำอะไรอยู่ในตอนนี้ จะทำอะไรในอีกไม่นานนี้ และจะทำอะไรในอนาคต สุดท้ายก็จะนำผลิตภัณฑ์พยากรณ์เหล่านี้ไปซื้อขายกันในตลาดแบบใหม่สำหรับการพยากรณ์พฤติกรรม ฉันเรียกตลาดนี้ว่า *ตลาดพฤติกรรมล่วงหน้า (behavioral futures market)* นายทุนสอดแนมร่ำรวยขึ้นมากจากการค้าในลักษณะนี้ เพราะบริษัทมากมายอยากจะได้เงินเต็มพ้นกับพฤติกรรมในอนาคตของเรา

เราจะได้เห็นในบทต่อๆ ไปว่า พลวัตการแข่งขันของตลาดใหม่นี้ได้ผลักดันให้นายทุนสอดแนมต้องมีแหล่งข้อมูลส่วนเกินเชิงพฤติกรรมเพื่อให้พยากรณ์ได้แม่นยำขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียง บุคลิก หรืออารมณ์ของเรา ถึงที่สุดแล้วนายทุนสอดแนมก็ค้นพบว่า ข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่นำมาใช้พยากรณ์ได้ดีที่สุดมาจากการแทรกแซงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อสะกด โน้มน้าว ปรับค่า และต่อพฤติกรรมให้สร้างผลกำไรมากขึ้น แรกก่อดันจากการแข่งขันยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนี้ กระบวนการจักรกลอัตโนมัติไม่เพียง *รู้* พฤติกรรมของเรา แต่ยัง *หล่อหลอม* พฤติกรรมของเราอย่างมากด้วย เมื่อมีการเปลี่ยนความรู้เป็นอำนาจเช่นนี้ การทำกระแสข้อมูล *เกี่ยวกับเรา* ให้เป็นอัตโนมัติก็ไม่เพียงพอแล้ว เป้าหมายตอนนี้คือต้อง *เปลี่ยนเราให้เป็นระบบอัตโนมัติ* ในวิวัฒนาการระยะนี้ของทุนนิยมสอดแนม ปัจจัยการผลิต (means of production) ตกเป็นรอง “ปัจจัยการดัดแปลงพฤติกรรม” (means of behavioral modification) ที่ซับซ้อนและครอบคลุมยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ในแง่นี้ ทุนนิยมสอดแนมให้กำเนิดอำนาจสายพันธุ์ใหม่ที่ฉันเรียกว่า *ลัทธิอำนาจผ่านเครื่องมือ (instrumentarianism)* อำนาจผ่านเครื่องมือรู้จักพฤติกรรมมนุษย์ดี และได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหล่านั้นให้สอดคล้องกับเป้าหมายของคนอื่น แทนที่จะใช้ยุทธวิธีกรรมและกองทัพ อำนาจลักษณะนี้ขับเคลื่อนเจตจำนงของตัวเองผ่านตัวกลางอย่างสถาปัตยกรรมคิดคำนวณอัตโนมัติทุกที่ทุกเวลาของอุปกรณ์ สิ่งของ และพื้นที่ “อัจฉริยะ” ที่เชื่อมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งมีให้เห็นดาษดื่นขึ้นเรื่อยๆ

ในบทต่อๆ ไป เราจะติดตามการเติบโตและการแพร่กระจายของปฏิบัติการเหล่านี้ รวมถึงอำนาจผ่านเครื่องมือที่ช่วยยึดชีวิตให้ปฏิบัติการดังกล่าว อันที่จริงเราหลบเลี่ยง

โครงการตลาดอันอาจหาญนี้ได้ยาก เพราะแขนขาของโครงการเหล่านี้เอื้อมยาวไปตั้งแต่การชักจูงอย่างละมุนละม่อมให้ผู้เล่นเกมไปเกมอนโกที่ไม่รู้เรื่องรู้ราวไปกิน ดื่ม และซื้อของในร้านอาหาร บาร์ ร้านพาสต์ฟู้ด หรือร้านค้าต่างๆ ซึ่งได้จ่ายเงินเติมพินในตลาดพฤติกรรมล่วงหน้า ไปจนถึงการยึดข้อมูลส่วนเกินเชิงพฤติกรรมจากโปรไฟล์เฟซบุ๊กอย่างไร้ปราณีเพื่อหล่อหลอมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการให้ซื้อครีมแต้มสิวเวลา 17:45 น. ของวันศุกร์ คลิก “ตกลง” ทำตามข้อเสนอให้ซื้อรองเท้าวิ่งคู่ใหม่ขณะเอ็นโดรฟินกำลังพลุ่งพล่านในสมอหลังจากได้วิ่งระยะไกลมาในวันอาทิตย์ตอนเช้า หรือให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในสัปดาห์หน้า ทุนนิยมอุตสาหกรรมถูกขับเคลื่อนให้ต้องใช้ปัจจัยการผลิตเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ตอนนี้นายทุนสอดแนมและผู้เล่นในตลาดนี้จึงต่างติดบ่วงของปัจจัยการดัดแปลงพฤติกรรมที่เข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงการรวบรวมแสนยานุภาพของอำนาจผ่านเครื่องมือไว้กับตัว

ทุนนิยมสอดแนมดำเนินไปในทิศทางตรงข้ามกับความฝันของโลกดิจิทัลช่วงแรก กระทั่งบ้านตระหนักรู้ก็กลายเป็นประวัติศาสตร์ยุคโบราณไปแล้ว ทุนนิยมสอดแนมขจัดภาพลวงตาที่ว่า การเชื่อมเป็นเครือข่ายมีสาระทางศีลธรรมในตัวเอง กล่าวคือการ “ต่อติดกัน” เป็นการทำให้เอ็งงคม เปิดกว้างให้ทุกคนตั้งแต่แรกเริ่ม หรือไม่มีแนวโน้มจะจัดการความรู้อย่างเป็นประชาธิปไตยโดยธรรมชาติ แต่บัดนี้การต่อติดกันในโลกดิจิทัลกลายเป็นปัจจัยเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงพาณิชย์ของผู้อื่น แก่นแท้ของทุนนิยมสอดแนมมีลักษณะเป็นปรลิตและอ้างแต่คำพูดตัวเอง คินซีฟให้ภาพที่คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เคยวาดไว้ว่า ทุนนิยมเป็นแวมไพร์ที่สูบเลือดจากแรงงาน ทว่าก็มีข้อต่างที่คาดไม่ถึงถึงอยู่ นั่นคือทุนนิยมสอดแนมมิได้สูบเลือดจากแรงงานเท่านั้น แต่สูบเลือดจากประสบการณ์ทุกอย่างของมนุษย์ในทุกๆ แง่มุมด้วย

กูเกิลรังสรรค์ทุนนิยมสอดแนมและพัฒนาจนสมบูรณ์แบบ เช่นเดียวกับที่เจเนเนอรัล มอเตอร์สเคยรังสรรค์ทุนนิยมการบริหารจัดการและพัฒนาจนสมบูรณ์แบบเมื่อราว 100 ปีก่อน กูเกิลเป็นผู้บุกเบิกทุนนิยมสอดแนมทั้งในเชิงการคิดและการปฏิบัติ พวกเขามีเงินเต็มกระเป๋าสำหรับการวิจัยและพัฒนา ทั้งยังเป็นผู้แผ้วถางทางด้านการตลาดและการนำไปใช้จริง แต่กูเกิลไม่ใช่ผู้แสดงคนเดียวในเส้นทางนี้อีกแล้ว ทุนนิยมสอดแนมแพร่ไปสู่เฟซบุ๊กอย่างรวดเร็ว และไปสู่ไมโครซอฟท์ในภายหลัง หลักฐานชี้ว่าแอมะซอนก็หันเหไปสู่แนวทางนี้แล้ว และเป็นความท้าทายกับแอปเปิ้ลตลอดมา ทั้งในฐานะภัยคุกคามจากภายนอก รวมถึงบ่อเกิดวิวาทะและความขัดแย้งภายใน

ในฐานะผู้บุกเบิกทุนนิยมสอดแนม กูเกิลเริ่มปฏิบัติการในตลาดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยมุ่งไปยังพื้นที่อินเทอร์เน็ตที่ตรวจสอบที่เผชิญอุปสรรคจากทั้งกฎหมายและ

คู่แข่งน้อยมาก รวากับสิ่งมีชีวิตต่างถิ่นที่เข้ารุกรานพื้นที่ซึ่งไร้ผู้ล่าตามธรรมชาติ ผู้นำของ กูเกิลขับเคลื่อนธุรกิจอันเป็นปีกแผ่นและเป็นระบบไปด้วยความเร็วสูง จนสถาบันของรัฐ หรือปัจเจกบุคคลไม่อาจตามทัน นอกจากนี้กูเกิลยังได้ประโยชน์จากเหตุการณ์สะเทือน ประวัติศาสตร์ เมื่อกลไกรักษาความมั่นคงของชาติถูกกระตุ้นจากเหตุการณ์โจมตี 9/11 จนต้องพุ่มพริก เลียนแบบ ปกป้องรักษา และฉวยใช้สมรรถนะที่เกิดขึ้นใหม่ของทุนนิยม สอดแนม เพื่อให้ได้ความรู้เบ็ดเสร็จและความแม่นยำจากความรู้ดังกล่าว

นายทุนสอดแนมรู้โดยพลันว่าพวกเขาจะทำอะไรก็ได้ตามต้องการ แล้วพวกเขาก็ทำเช่นนั้นจริง พวกเขาสร้างกำลังสนับสนุนและปลดแอกบางเรื่อง โดยทิ้งสนองตอบ และฉวยใช้ความกังวลของยุคสมัย ในขณะที่ซ่อนปฏิบัติการแท้จริงไว้หลังเวที อาภรณ์ ที่ใช้พรางกายนี้คือเสื้อคลุมล่องหนที่ถักทอขึ้นมาพร้อมกับวาทศิลป์ว่าด้วยเว็บที่เสริมพลัง ให้ผู้คน ความสามารถในการเคลื่อนที่อย่างรวดเร็ว ความมั่นใจว่าจะเกิดกระแสรายรับ มหาศาล และพื้นที่รกร้างไร้การป้องกันที่พวกเขาจะเข้าไปพิชิตยึดครอง นายทุนเหล่านี้ ได้รับการคุ้มครองจากความคลุมเครือของกระบวนการอัตโนมัติที่พวกเขาครอบครองอยู่ ความไม่รู้ที่ขยายพันธุ์จากกระบวนการนี้ และความรู้สึกว่าเป็นเรื่องเสี่ยงไม่ได้ซึ่งกระบวนการ นี้บ่มเพาะขึ้นมา

ทุนนิยมสอดแนมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในการแข่งขันระหว่างบริษัทอินเทอร์เน็ต ขนาดใหญ่อีกต่อไป ในช่วงแรก ตลาดพฤติกรรมลวงหน้ามีเป้าหมายที่การโฆษณาออนไลน์ กลไกและหลักกำหนดทางเศรษฐกิจนี้กลายเป็นโมเดลตั้งต้นของธุรกิจส่วนใหญ่ที่มีฐานบน อินเทอร์เน็ต สุดท้ายแรงกดดันด้านการแข่งขันก็ขับเคลื่อนให้ตีนี้ขยายสู่โลกออฟไลน์ กลไก พื้นฐานแบบเดียวกับที่ฉกฉวยข้อมูลการค้นเว็บไซต์ การกดไลค์ และการคลิก ได้ถูกนำมาใช้ กับการวิ่งในสวน บทสนทนาตอนกินอาหารเข้า หรือการไล่ล่าหาที่จอดรถ ผลิตภัณฑ์ พยากรณ์ในปัจจุบันถูกซื้อขายในตลาดพฤติกรรมลวงหน้าที่ขยายจนกินขอบเขตโฆษณา ออนไลน์แบบกำหนดเป้าหมายไปยังภาคส่วนอื่นมากมาย เช่น ประกันภัย การค้าปลีก การเงิน และบริษัทในภาคสินค้าและบริการสารพัดที่ตั้งมั่นว่าจะเข้าร่วมตลาดใหม่ กำไรงามนี้ด้วย ตอนนี้เรากำลังจ่ายเงินเพื่อให้ชีวิตของเราเองถูกครอบงำ ไม่ว่าจะผ่าน เครื่องใช้ “อัจฉริยะ” ในบ้าน กระบวนการที่บริษัทประกันภัยเรียกว่า “การพิจารณารับประกัน จากพฤติกรรม” (behavioral underwriting) หรือธุรกรรมอื่นอีกนับพัน

ผลิตภัณฑ์และบริการของทุนนิยมสอดแนมไม่ได้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมูลค่า ไม่ทำให้เกิดภาวะต่างตอบแทนอย่างสร้างสรรค์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค แต่คือ “เบ็ด” ที่ล่อลวงผู้ใช้เข้ามาสู่ปฏิบัติการริดเค้นซึ่งซูดริดประสบการณ์ส่วนบุคคลของเรา แล้วเสนอ ขายเป็นปัจจัยเพื่อสนองเป้าหมายของคนอื่น เราไม่ได้เป็น “ลูกค้า” ของทุนนิยมสอดแนม

คำกล่าวที่ว่า “ถ้ามันฟรี คุณนั่นแหละคือผลิตภัณฑ์” ก็ยังไม่ถูกต้อง เราคือบ่อเกิดของข้อมูล ส่วนเกินเชิงพฤติกรรมอันจำเป็นยิ่งต่อทุนนิยมสอดแนม เราเป็นวัตถุในปฏิบัติการรีดเค้น วัตถุดิบที่มีเทคโนโลยีล้ำหน้า และยิ่งหลบลิ้ได้ยากขึ้นเรื่อยๆ ลูกค้าที่แท้จริงของทุนนิยมสอดแนมคือบริษัททั้งหลายที่เข้ามาซื้อขายในตลาดพฤติกรรมล่วงหน้า

ตรรกะแบบนี้เปลี่ยนชีวิตสามัญธรรมดาให้กลายเป็นการต่อสัญญาปีศาจ (Faustian compact) แห่งศตวรรษที่ 21 ที่เกิดขึ้นรายวัน มันเป็นสัญญาปีศาจเพราะแทบเป็นไปได้เลยที่เราจะถอนตัว แม้จะต้องแลกด้วยชีวิตดังเช่นที่เคยรู้มาก็ตามที ลองคิดดูสิว่า อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมทางสังคม ในอินเทอร์เน็ตมีการค้าพาณิชย์อยู่เต็มไปหมด และพาณิชย์กรรมเหล่านี้ก็ตกอยู่ที่ทุนนิยมสอดแนม การที่เราต้องพึ่งพิงมันคือหัวใจของโครงการสอดแนมเพื่อการพาณิชย์ ความต้องการจะมีชีวิตที่ดีซบเคี้ยวกับความพยายามที่จะต่อต้านการรุกรานอย่างบ้าบิ่น ความขัดแย้งนี้กลายเป็นอาการชาทางความคิด ทำให้เราเคยชินกับการถูกติดตาม วิเคราะห์แจกแจง ขุดค้น และตัดแปลง บีบให้เราหาเหตุผลมารองรับสถานการณ์ดังกล่าวด้วยใจหายมโลกล้นหนอดท้อ สว่างข้ออ้างที่ทำงานเหมือนกลไกป้องกันตัว (“ฉันไม่มีอะไรต้องซ่อนนี่”) หรือหาทางอื่นเพื่อหลบลิ้นหนีความจริงโดยเมินเฉยต่อความจริงเพราะหงุดหงิดใจและสิ้นหวัง¹² ในแง่นี้ ทุนนิยมสอดแนมบีบให้เราต้องเลือกโดยไร้ความชอบธรรมในระดับฐานราก และเป็นการเลือกที่มโนษย์ในศตวรรษที่ 21 ไม่ควรต้องเลือก การทำให้สถานการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องปกติคือการทิ้งให้เราเปล่งเสียงเจื้อยแจ้วในขณะที่ถูกล่ามด้วยโซ่ตรวน¹³

ทุนนิยมสอดแนมปฏิบัติการผ่านความรู้และอำนาจจากความรู้อันเหลือล้นล้าอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นายทุนสอดแนมรู้ทุกอย่าง *เกี่ยวกับเรา* ขณะที่การทำงานของพวกเขาก็ถูกออกแบบมาให้ไม่อาจเข้าถึงได้ *โดยเรา* พวกเขาสังสมความรู้ใหม่มหาศาลจากเรา แต่ไม่ใช่ *เพื่อเรา* พวกเขาพยากรณ์อนาคตของเราเพื่อประโยชน์ของคนอื่น ไม่ใช่เพื่อของเรา ตราบใดที่ยังปล่อยให้ทุนนิยมสอดแนมและตลาดพฤติกรรมล่วงหน้าเจริญงอกเงยกรรมสิทธิ์ในปัจจุบันใหม่เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก็จะกลบความสำคัญของกรรมสิทธิ์ในปัจจุบันการผลิต เนื่องจากมันเป็นบ่อเกิดความมั่งคั่งและอำนาจของนายทุนในศตวรรษที่ 21

เนื้อหาบทต่อๆ ไปจะสำรวจรายละเอียดของข้อเท็จจริงเหล่านี้ และผลต่อชีวิตของปัจเจกบุคคล สังคมของเรา ประชาธิปไตยของเรา และอารยธรรมสารสนเทศที่เกิดขึ้นใหม่ หลักฐานและการให้เหตุผลที่เรานำมาใช้ ณ ที่นี้ชี้ว่า ทุนนิยมสอดแนมเป็นพลังอันธพาลที่ขับเคลื่อนโดยหลักกำหนดทางเศรษฐกิจแบบที่ไม่สนใจบรรทัดฐานทางสังคมและไม่ไยดีสิทธิพื้นฐานว่าด้วยอำนาจเหนือตัวเองของปัจเจกบุคคล ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความอยู่รอดของสังคมประชาธิปไตย

ความเจริญงอกเงยของอารยธรรมอุตสาหกรรมแลงมาด้วยผลเสียต่อธรรมชาติ และตอนนี้ก็อาจทำให้เราต้องเสียโลกใบนี้ไป ส่วนความเฟื่องฟูของอารยธรรมสารสนเทศ ซึ่งก่อตัวจากทุนนิยมสอดแนมและอำนาจผ่านเครื่องมือ ก็ต้องแลงมาด้วยธรรมชาติของมนุษย์ และอาจทำให้เราต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์ไป ความปั่นป่วนของสภาพภูมิอากาศ อันเป็นมรดกจากอารยธรรมอุตสาหกรรมทำให้เรากระวนกระวาย สำนึกผิด และหวาดกลัว แล้วเมื่อทุนนิยมสอดแนมกลายเป็นรูปแบบหลักของทุนนิยมสารสนเทศในยุคของเรา คนรุ่นต่อไปจะต้องเศร้าใจเพราะความเสียหายและความสำนึกเสียดายอันเป็นมรดกตกทอด มาใหม่เช่นใดบ้างเล่า ในตอนที่คุณได้อ่านถ้อยคำเหล่านี้ ทุนนิยมสอดแนมก็จะยิ่งแผ่ขยายต่อไป ด้วยว่าภาคเศรษฐกิจต่างๆ กิจการ ธุรกิจสตาร์ทอัพ ผู้พัฒนาแอปพลิเคชัน และ นักลงทุน ต่างรวมกำลังอยู่รายรอบทุนนิยมสารสนเทศรูปแบบนี้ ทั้งที่มันเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่เป็นไปได้จากอีกหลากหลายรูปแบบเท่านั้น การระดมกำลังและการต่อต้านที่เกิดขึ้นจากทุนนิยมรูปแบบนี้จะกำหนดสมรภูมิหลักสำหรับการขับเคลื่อน ว่าอนาคตของมนุษย์ จะเป็นเช่นไร ณ พรหมแดนอำนาจใหม่

4. สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

คำอธิบายหนึ่งที่เด่นชัดที่สุดสำหรับชัยชนะอันล้นหลามของทุนนิยมสอดแนมก็คือ มัน *ไม่เคยปรากฏมาก่อน* เมื่อเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนก็ย่อมไม่เคยมีใครรู้จัก เมื่อเผชิญกับสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เราจะตีความไปโดยอัตโนมัติผ่านแว่นจําแนกหมวดหมู่ตามความคุ้นเคย ทำให้สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนกลายเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นไปโดยปริยาย ตัวอย่างคลาสสิกคืออวลิ “รถม้าไร้ม้า” คนหันมาใช้ลิ้นี่เมื่อเผชิญหน้ากับรถยนต์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ตัวอย่างโศกนาฏกรรมหนึ่งมาจากกรณีชนพื้นเมืองพบผู้พิชิตชาวสเปนชุดแรก เมื่อชาวไทโนบนหมู่เกาะในทะเลแคริบเบียนก่อนยุคโคลัมบัสพบเห็นทหารชาวสเปนเหวี่ยงขวักไว้หวดเครา สวมชุดผ้าปักและเกราะเหล็ก เยื้องย่างมาบนผืนทราย พวกเขาจะตระหนักถึงความหมายและลางบอกเหตุ ณ ตอนนั้นได้อย่างไรเล่า พวกเขาไม่อาจจินตนาการว่าตัวเองจะถูกทำลายล้าง และพลันคิดไปว่าสิ่งมีชีวิตประหลาดนั้นคือทวยเทพ จึงต้อนรับขับสู้ชาวสเปนด้วยพิธีกรรมอันแสนประณีต สถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนปั่นป่วนความเข้าใจของเรา เรามองผ่านแว่นเดิมแล้วเห็นสิ่งที่คุ้นเคย และตั้งนั้นจึงปิดบังสิ่งที่เป็นเนื้อแท้ไปเสีย ด้วยการเปลี่ยนสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนให้เป็นส่วนต่อขยายของอดีต กรณีเช่นนี้มีส่วนเปลี่ยนสิ่งที่ไม่ปกติให้กลายเป็นเรื่องปกติ ทำให้เราต่อสู้กับสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนได้ยากยิ่งกว่าเดิม

ในคืนพายุกระหน่ำเมื่อหลายปีก่อน บ้านของครอบครัวฉันถูกฟ้าผ่า ทำให้ฉันได้รับบาดเจ็บเกี่ยวกับเรื่องยากจะเข้าใจอย่างอำนาจของสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ไม่ก็อึดใจหลังฟ้าผ่า คิวคิวคิมมิงคิบคลานตามบันไดจากชั้นล่างของบ้านขึ้นสู่ห้องนั่งเล่น ขณะที่เราหนีออกมาและโทรศัพท์เรียกหน่วยดับเพลิง ฉันเชื่อว่าตัวเองมีเวลาเหลือพอจะทำอะไรได้บ้างก่อนจะวิ่งออกไปสมทบกับคนในครอบครัว แรกสุด ฉันวิ่งขึ้นบันไดไปปิดประตูห้องนอนให้หมดเพื่อป้องกันควันทำข้าวของเสียหาย จากนั้นลงบันไดไปยังห้องนั่งเล่นรวบรวมอัลบั้มภาพครอบครัวให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะแบกไหว แล้วนำไปวางบนชานบ้านที่มีหลังคาเพื่อความปลอดภัย ควันเกือบถึงตัวฉันแล้วตอนที่หัวหน้าหน่วยดับเพลิงมาถึง เขาจับไหล่ฉันแล้วกระซอกฉันออกไปนอกประตู พวกเรายืนอยู่ข้างนอกกลางสายฝน มองดูบ้านระเบิดในกองเพลิงด้วยความพิศวง

ฉันได้เรียนรู้หลายอย่างจากเพลิงไหม้ครั้งนั้น แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือได้รู้ว่า เราไม่อาจตระหนักถึงสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนได้เลย ในช่วงแรกของวิกฤต ฉันพอนึกภาพได้ว่าบ้านจะเสียหายจากควัน แต่ไม่อาจนึกได้เลยว่ามันจะหายไปทั้งหลัง ฉันทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านแว่นของประสบการณ์จากอดีต เหมือนเดินตามเส้นทางอ้อมที่น่าหงุดหงิดใจแต่ก็จัดการได้ ซึ่งจะนำไปสู่สิ่งที่เป็นอยู่เดิมในที่สุด ด้วยไม่รู้ว่าสถานการณ์นี้เป็นเรื่องที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สิ่งที่ฉันทำได้ก็มีแต่ปิดประตูห้อง ทั้งที่ประตุนั้นจะไม่เหลือแล้ว รวมถึงหาที่ปลอดภัยตรงชานบ้านซึ่งกำลังจะอันตรายหายไป ฉันมีติดต่อกับสภาพการณ์ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประสบการณ์ของตัวเอง

ในปี 2006 ฉันเริ่มศึกษาการเกิดขึ้นของสิ่งซึ่งต่อมาฉันจะเรียกว่าทุนนิยมสอดแนม ฉันได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการและพนักงานในบริษัทเทคโนโลยีหลายแห่งทั้งในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ตลอดหลายปี ฉันคิดว่าบรรดาวิถีปฏิบัติที่ฉันบันทึกรวบรวมเอาไว้ซึ่งกวนใจและเหนือความคาดหมายก็คือการเดินทางอ้อมจากถนนสายหลักนั่นเอง กล่าวคือผู้บริหารมองข้ามบางสิ่งไป ตัดสินใจผิด หรือไม่เข้าใจบริบทต่างๆ

ข้อมูลภาคสนามของฉันถูกเพลิงไหม้ในคืนนั้นทำลายไป พอถึงตอนที่ฉันกลับมาทำเรื่องนี้ต่อในช่วงต้นปี 2011 ก็เห็นได้ชัดว่า แว่นแบบธรรมดาไร้ไม้ที่ฉันเคยสวมไม่อาจอธิบายหรือใช้แก้ต่างให้สิ่งที่กำลังเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้ รายละเอียดมากมายที่ซุ่มอยู่ตามมุมทึบมุมมืดไม่หลุดรอดสายตาฉันไป แต่เค้าโครงของต้นไม้ที่ขึ้นยืนตระหง่านชัดเจนยิ่งกว่าก่อน ทุนนิยมสารสนเทศเปลี่ยนทิศไปสู่ตรรกะการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนเกินแบบใหม่ โดยมีกลไกการปฏิบัติงาน หลักกำหนดทางเศรษฐกิจ และตลาดในแบบเฉพาะตัว ฉันเห็นว่ารูปแบบใหม่นี้ผิดแผกจากบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติอันเป็นลักษณะเด่นของประวัติศาสตร์ทุนนิยม และในกระบวนการนั้นเอง บางสิ่งที่น่าพรั่นพรึงและไม่เคยปรากฏมาก่อนก็ได้ถือกำเนิดขึ้น

แน่นอนว่าการกำเนิดของสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจย่อมไม่อาจนำมาเทียบกับเหตุการณ์ไฟไหม้บ้าน ฉันไม่เคยเจอช่างบอกเหตุมหาอัคคีภัย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ที่ไม่เคยเกิดมาก่อนเลย ทว่าทุนนิยมสอดแนมคือนักแสดงหน้าใหม่ในประวัติศาสตร์ ทั้งแปลกใหม่และมีเอกลักษณ์เฉพาะ ไม่เหมือนสิ่งอื่นใด กล่าวได้ว่าเป็นดาวเคราะห์แปลกประหลาดที่มีกฎฟิสิกส์เรื่องกาลอวกาศเป็นของตัวเอง วันหนึ่งมี 67 ชั่วโมง ฟาสีมรกต ทิวเขากลับหิวกลับหาง และน้ำแบบแห้ง

อย่างไรก็ดี อันตรายจากการปิดประตูห้องที่กำลังจะหายไปจากการดำรงอยู่ก็เป็นอันตรายที่แท้จริง ทุนนิยมสอดแนมเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน มันจึงรอดพ้นจากการตัดทานตามระบบ เพราะหลักคิดที่มีอยู่เดิมไม่อาจช่วยให้เราเข้าใจมันได้เพียงพอ เราใช้การจัดหมวดหมู่อย่าง “การผูกขาด” และ “ความเป็นส่วนตัว” เพื่อตัดทานแนวปฏิบัติของเหล่านายทุนสอดแนม แม้ประเด็นเหล่านี้จะสำคัญยิ่ง และปฏิบัติการของนายทุนสอดแนมจะเป็นการผูกขาดและคุกคามความเป็นส่วนตัวจริง แต่การจัดหมวดหมู่ที่มีแต่เดิมก็ไม่เพียงพอที่จะระบุตัวและตัดทานลักษณะสำคัญของระบอบใหม่นี้ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ทุนนิยมสอดแนมจะดำเนินตามแนวทางที่เป็นอยู่ต่อไป แล้วกลายเป็นตรรกะการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนเกินรูปแบบหลักในยุคสมัยของเราหรือไม่ หรือเมื่อเวลาผ่านไป เราจะมองมันเป็นเหมือนนกมีฟัน ซึ่งแม้จะน่ากลัว แต่สุดท้ายก็ไปถึงทางตันบนเส้นทางทุนนิยมอันยาวไกล หากจะเป็นเช่นนั้น อะไรเล่าคือตัวการ และวัคซีนที่จะใช้ได้ผลต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

วัคซีนทุกตัวเริ่มต้นจากความรู้อย่างประณีตต่อโรคที่เป็นศัตรู หนังสือเล่มนี้คือการเดินทางเพื่อเผชิญแวมไพร์อันแปลกประหลาด แปลกใหม่ กระทั่งยากจะจินตนาการของทุนนิยมสอดแนม หนังสือเล่มนี้มีชีวิตขึ้นจากปณิธานว่า เราต้องอาศัยการสังเกตที่สดใหม่ การวิเคราะห์ และชื่อเรียกใหม่ๆ จึงจะทำความเข้าใจสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนได้ นี่เป็นไปเบิกทางที่จำเป็นเพื่อให้ตัดทานอย่างได้ผล เนื้อหาในบทต่อๆ ไปจะสำรวจเงื่อนไขเฉพาะเจาะจงต่างๆ ซึ่งช่วยให้ทุนนิยมสอดแนมหยั่งรากและเจริญอกเงย รวมถึง “กฎการเคลื่อนที่” ที่ขับเคลื่อนปฏิบัติการและการขยายตัวของตลาดรูปแบบนี้ ทั้งกลไกรากฐานหลักกำหนดทางเศรษฐกิจ การประหยัดผ่านอุปทาน การประกอบสร้างอำนาจ และหลักการเรื่องการจัดระเบียบสังคม มาปิดประตูกันเถอะ แต่ต้องมั่นใจเสียก่อนว่าเป็นประตูบานที่ถูกต้อง

5. คนเซ็ดหุ่น มิใช่หุ่นเซ็ด

หากจะเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เราต้องเริ่มจากการตระหนักว่า เราต้องล่าคนเซ็ดหุ่น มิใช่หุ่นเซ็ด ความท้าทายอย่างแรกในการทำความเข้าใจคือ ความสับสนระหว่างทุนนิยมสอดแนมกับเทคโนโลยีที่ทุนนิยมสอดแนมใช้ ทุนนิยมสอดแนมไม่ใช่เทคโนโลยี แต่เป็นตรรกะที่แทรกซึมอยู่ในเทคโนโลยีและสั่งการให้ลงมือทำ เราไม่อาจจินตนาการถึงรูปแบบตลาดอย่างทุนนิยมสอดแนมได้หากปราศจากสภาวะแวดล้อมดิจิทัล แต่ทุนนิยมสอดแนมก็เป็นคนละเรื่องกับ “ดิจิทัล” อย่างที่เราได้เห็นไปแล้วจากกรณีบ้านตระหนักรู้ และจะได้เห็นอีกครั้งในบทที่ 2 ดิจิทัลเป็นได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับตรรกะทางสังคมและเศรษฐกิจที่สร้างชีวิตมันขึ้นมา ทุนนิยมต่างหากที่แปะป้ายราคาให้การสยบยอมและความสิ้นหวัง หาใช่เทคโนโลยีดิจิทัล

เราจำเป็นต้องเข้าใจว่า ทุนนิยมสอดแนมคือตรรกะในภาคปฏิบัติ ไม่ใช่ตัวเทคโนโลยี เพราะนายทุนสอดแนมต้องการให้เราคิดว่า แนวปฏิบัติของพวกเขาเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเทคโนโลยีที่ใช้ ตัวอย่างเช่น ในปี 2009 สาธารณชนได้รับรู้เป็นครั้งแรกว่าถูกเก็บข้อมูลประวัติการค้นหาค้นหาทั้งหมดทั้งหมดทั้งมวลของเราไว้ ข้อมูลเหล่านี้ใช้เป็นตัวจุดประกายทางการค้าได้ อีกทั้งยังเปิดให้หน่วยงานข่าวกรองและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายนำไปใช้ได้ด้วย เมื่อมีคนตั้งคำถามถึงแนวปฏิบัติเช่นนี้ เอริก ชมิทต์ (Eric Schmidt) อดีตซีอีโอของบริษัทกูเกิลว่ากันว่า “ความจริงก็คือ เซิร์ชเอนจินทั้งหลายรวมถึงกูเกิลต่างก็เก็บข้อมูลเหล่านี้มาสักพักแล้ว”¹⁴

อันที่จริงไม่ใช่เซิร์ชเอนจินที่เก็บข้อมูล แต่ทุนนิยมสอดแนมต่างหากที่เก็บค่ากล่าวของชมิทต์คือการเบี่ยงประเด็นแบบคลาสสิกที่ทำให้สาธารณชนสับสน ด้วยการรวมหลักกำหนดเชิงพาณิชย์ (commercial imperative) เข้ากับความจำเป็นทางเทคโนโลยี มันอำพรางแนวปฏิบัติอันเป็นรูปธรรมของทุนนิยมสอดแนมและทางเลือกบางประการที่ทำให้เครื่องมือการค้นหาค้นหาของกูเกิลต้องกระทำการเช่นนี้ ที่สำคัญที่สุด มันทำให้แนวปฏิบัติของทุนนิยมสอดแนมดูเหมือนเรื่องที่ไม่ได้ ทั้งที่จริงแล้วมันเป็นอะไรที่ผ่านการคิดมาอย่างถี่ถ้วน และเป็นช่องทางหาทุนมหาศาลเพื่อประโยชน์ทางพาณิชย์ของตัวเอง เราจะตรวจสอบแนวคิดเรื่อง “ลัทธิเทคโนโลยีหลีกเลี่ยงไม่ได้” (inevitabilism) อย่างเจาะลึกในบทที่ 7 ทว่าในตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า แม้แต่วัตถุประสงค์ดิจิทัลล้าสมัยจะสลบดับชอนขนาดนี้ แต่สารที่บริษัทในทุนนิยมสอดแนมส่งออกมาก็แทบไม่ต่างจากchimera ที่เคยชื่นชมกันจากคำขวัญงานเวสต์สแฟร์ที่ชิคาโกเมื่อปี 1933 นั่นคือ “วิทยาศาสตร์ค้นพบอุตสาหกรรมนำไปใช้ มนุษย์ยอมตาม”

เราต้องตระหนักจุดยืนของตัวเองให้ชัดเจน เพื่อท้าทายการกล่าวอ้างเรื่องความเสี่ยงไม่ได้ทางเทคโนโลยี เราไม่อาจประเมินเส้นทางของอารยธรรมสารสนเทศในตอนนี้ได้ โดยไม่ตระหนักให้ชัดว่า เทคโนโลยีไม่ได้เป็นและไม่มีทางเป็นสิ่งที่จบในตัวเองโดยแยกขาดจากเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นความเสี่ยงไม่ได้ทางเทคโนโลยีจึงไม่มีอยู่จริง เทคโนโลยีเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด ไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัวเอง กล่าวคือ ในยุคสมัยใหม่ เทคโนโลยีมีดีเอ็นเอที่ถูกกำหนดรูปแบบไว้แล้วด้วยสิ่งที่นักสังคมวิทยานามักซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เรียกว่า “เข็มทิศทางเศรษฐกิจ” (economic orientation)

เวเบอร์ตั้งข้อสังเกตว่า เป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นเนื้อเดียวกันกับการพัฒนาเทคโนโลยีและการนำไปใช้มาโดยตลอด “การลงมือทำทางเศรษฐกิจ” (economic action) กำหนดเป้าหมาย ส่วนเทคโนโลยีมอบ “ปัจจัย ที่เหมาะสม” ให้ ตามกรอบคิดของเวเบอร์ “สิ่งที่เรียกว่าพัฒนาการทางเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่ถูกกำหนดให้การทำอะไรเป็นเข็มทิศทางเศรษฐกิจ ข้อเท็จจริงนี้ถือเป็นรากฐานประการหนึ่งของประวัติศาสตร์เทคโนโลยี”¹⁵ ในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต เทคโนโลยีก็เป็นการแสดงออกของเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การลงมือทำ กิจกรรมหนึ่งที่คุ้มค่านำลองทำคือ การลบคำว่า “เทคโนโลยี” ออกจากคลังศัพท์เพื่อดูว่าเป้าหมายของทุนนิยมจะถูกเปิดโปงออกมาได้เร็วแค่ไหน

ทุนนิยมสอดแนมใช้เทคโนโลยีหลากหลาย แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะใช้เทคโนโลยีอะไรก็ได้ ปฏิบัติการของทุนนิยมสอดแนมอาจต้องอาศัยแพลตฟอร์มต่างๆ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องเดียวกันกับแพลตฟอร์ม ปฏิบัติการของทุนนิยมสอดแนมอาจใช้ปัญญาจักรกล แต่ก็ไม่สามารถทอนให้เหลือความหมายเทียบเท่าจักรกลเหล่านี้ ทุนนิยมสอดแนมผลิตและอาศัยอัลกอริธึม แต่ก็ไม่ใช่เรื่องเดียวกับอัลกอริธึม หลักกำหนดทางเศรษฐกิจอันเป็นเอกลักษณ์ของทุนนิยมสอดแนมคือคนเซตหุ่นที่หลบอยู่หลังม่าน คอยซักไซและสั่งการให้จักรกลทำงาน หรือหากจะใช้อุปลักษณ์อีกแบบ หลักกำหนดเหล่านี้ก็เหมือนเนื้อเยื่ออ่อนที่ไม่อาจมองเห็นได้ในฟิล์มเอกซเรย์ แต่ก็มีหน้าที่ยึดกล้ามเนื้อกับกระดูกเข้าด้วยกัน ใช่ว่ามีเพียงเราที่ตกเป็นเหยื่อของภาพลวงตาเรื่องเทคโนโลยี ประเด็นนี้เป็นข้อขบคิดทางสังคมมายาวนานแล้ว เก้าแก่ทัดเทียมม้าไม้เมืองทรอยเลยทีเดียวน แม้จะเป็นเช่นนั้น คนแต่ละรุ่นก็ยังพลัดตกหล่นและหลงลืมไปว่าเทคโนโลยีคือการสำแดงตัวของผลประโยชน์ด้านอื่น ซึ่งในยุคสมัยใหม่มันก็คือผลประโยชน์ของทุน และในยุคของเราก็คือทุนสอดแนม อันเป็นปัจจัยของการสภาวะแวดล้อมดิจิทัลและชั้นนำหนทางไปสู่อนาคต เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้คือการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับกฎของทุนนิยมสอดแนมที่มอบชีวิตให้ม้าไม้เมืองทรอย พาย้อนกลับไปสู่คำถามเก่าแก่ ขณะที่มันกำลังรุกไล่ชีวิต สังคม และอารยธรรมของเรา

เราเคยยืนอยู่ริมผาชันเช่นนี้มาก่อน เมื่อปี 1912 โทมัส เอดิสัน (Thomas Edison) ไล่เรียงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับอารยธรรมอุตสาหกรรมใหม่ในจดหมายถึงเฮนรี ฟอร์ด (Henry Ford) ว่า “เราโซซัดโซเซมาพักหนึ่ง เพราะพยายามขับเคลื่อนอารยธรรมใหม่ด้วยวิธีเก่าๆ แต่เราต้องเปลี่ยนโฉมโลกนี้ใหม่แล้ว” เอดิสันกังวลว่า ศักยภาพของอุตสาหกรรมนิยมในการสนับสนุนความก้าวหน้าของมนุษยชาติ อาจถูกขัดขวางด้วยอำนาจหัวรั้นของพวกบารอนจอมโจร (robber baron) และระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดการค้าที่ปกครองอาณาจักรของพวกเขาอยู่ เขาประณาม “ความสูญเปล่า” และ “ความโหดเหี้ยม” ของทุนนิยมสหรัฐอเมริกา โดยกล่าวว่า “การผลิตของเรา กฎหมายโรงงานของเรา การกุศลของเรา ความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงานของเรา การกระจายทรัพยากรของเรา ทุกอย่างผิดไปหมด ไม่อยู่กับร่องกับรอย” ทั้งเอดิสันและฟอร์ดเข้าใจดีว่า อารยธรรมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่พวกเขาตั้งความหวังไว้กำลังถล่มความมั่งคั่งที่สร้างความทุกข์ทนแก่คนมหาศาล และยิ่งความเจริญรุ่งเรืองแก่คนเพียงหยิบมือ

เรื่องสำคัญที่สุดในบทสนทนาของเราคือ เอดิสันกับฟอร์ดเข้าใจดีว่า ชีวิตทางศีลธรรมของอารยธรรมอุตสาหกรรมจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นจากแนวปฏิบัติของทุนนิยม ซึ่งขึ้นมามีอิทธิพลครอบงำในยุคของพวกเขา พวกเขาเชื่อว่าทั้งอเมริกาและโลกใบนี้จะต้องรังสรรค์ทุนนิยมใหม่ที่มีเหตุผลกว่าเดิม เพื่อหลีกเลี่ยงอนาคตแห่งความทุกข์และความขัดแย้ง เราต้องประดิษฐ์สร้างทุกอย่างขึ้นใหม่หมดดังที่เอดิสันว่าไว้ เทคโนโลยีใหม่ก็เช่นกัน แต่ก็ต้องสะท้อนวิธีใหม่ๆ ในการทำความเข้าใจและเติมเต็มความต้องการของผู้คนด้วยโมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่สามารถเปลี่ยนแนวปฏิบัติใหม่เหล่านั้นให้กลายเป็นกำไร และสัญญาประชาคมใหม่ที่จะรักษาทุกสิ่งนี้ให้คงอยู่ต่อไป แสงแห่งศตวรรษใหม่ได้ฉายส่องแล้ว แต่วิวัฒนาการของทุนนิยมก็เป็นเช่นเดียวกับการหมุนเปลี่ยนอารยธรรมที่ไม่ได้เชื่อฟังปฏิทินหรือนาฬิกา เรื่องนั้นเกิดตอนปี 1912 แต่ศตวรรษที่ 20 ก็ยังไม่หลุดออกจากศตวรรษที่ 19 เสียทีเดียว

ยุคของเราเองก็กล่าวเช่นเดียวกันได้ ขณะที่ฉันกำลังเขียนอยู่นี้ ทศวรรษที่สองของศตวรรษที่ 21 ใกล้จะจบลงแล้ว ทว่าการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและสังคมของศตวรรษที่ 20 ยังคงแบ่งแยกเราอยู่ การขับเคลื่อนเหล่านี้เองได้กลายเป็นเวทีให้ทุนนิยมสอดแนมได้เปิดตัวและเฉิดฉายขึ้นเป็นดาวเด่นในฐานะผู้เขียนบทใหม่ให้มหากาพย์แห่งวิวัฒนาการของทุนนิยม เราจะมาพิจารณาบริบทอันน่าตื่นตาตื่นใจในเนื้อหาหน้าแรกๆ ของภาค 1 ซึ่งเราจะต้องเข้าไปประเมินหัวข้อเรื่องที่เราจะศึกษาในบริบทที่ถูกต้อง ทุนนิยมสอดแนมไม่ใช่ผลพวงโดยบังเอิญจากนักเทคโนโลยีผู้ฮึกเหิมเกินเหตุ แต่เกิดจากทุนนิยมอันธพาลที่เรียนรู้วิธีฉวยโอกาสจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์อย่างแยบยล เพื่อสร้างและธำรงรักษาความสำเร็จของตนไว้

6. คำโครย ประเด็นหลัก และแหล่งข้อมูลของหนังสือเล่มนี้

ฉันตั้งใจให้หนังสือเล่มนี้เป็นกรวางแผนที่ฉบับแรกให้ดินแดนที่ไม่เคยได้รับการสำรวจ เป็นการเข้าโจมตีครั้งแรกที่ฉันหวังว่าจะแผ้วถางทางให้กับนักสำรวจคนอื่น ๆ การพยายามจะทำความเข้าใจทฤษฎีนิยมนสอดแนมและผลพวงที่ตามมาได้พาไปยังเส้นทางการสำรวจที่พาดผ่านหลากหลายสาขาวิชาและช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ เป้าหมายของฉันคือการพัฒนาหลักคิดและกรอบคิดที่จะช่วยให้เราเห็นรูปแบบในหลักคิด ปรากฏการณ์ รวมถึงวาทศิลป์ และแนวปฏิบัติที่กระจัดกระจายซึ่งเหมือนจะนำมาเทียบกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะจุดใหม่แต่ละจุดบนแผนที่จะเผยเนื้อหาของคนขีดหุ่นให้เราได้เห็น

หลายจุดบนแผนที่นี้จำเป็นต้องร่างจากกระแสเชี่ยวแห่งช่วงกาลอันไกลไกล ฉันได้ใช้วิธีแยกแบบแผนที่อยู่ในชั้นลึกออกมาจากรายละเอียดทางเทคโนโลยีและวาทศิลป์ของบริษัทที่มีอยู่มหาศาลเพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการที่เกิดในขณะนี้ ส่วนเรื่องการทดสอบถึงผลสัมฤทธิ์ของวิธีนี้จะดูว่า แผนที่นี้และหลักคิดทั้งหลายได้ช่วยให้เราเข้าใจสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนกระจ่างแค่ไหน รวมถึงมีส่วนช่วยเราเพียงไรในการทำความเข้าใจอย่างมีเหตุผลและครอบคลุมมากขึ้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่ไหลผ่านรอบตัวเราอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ทฤษฎีนิยมนสอดแนมเดินเกมยาวเพื่อครอบงำเศรษฐกิจและสังคม

หนังสือ *ยุคแห่งทฤษฎีนิยมนสอดแนม* แบ่งเป็น 4 ภาค แต่ละภาคประกอบด้วยเนื้อหา 4-5 บท รวมถึงบทส่งท้ายซึ่งเป็นเสมือนดนตรีท่อนจบที่สะท้อนและสรุปหลักคิดจากเนื้อหา ก่อนหน้า ภาค 1 พุดถึงพื้นฐานของทฤษฎีนิยมนสอดแนม ทั้งจุดกำเนิดและลักษณะในยุคแรก จากนั้นเราเริ่มบทที่ 2 โดยตระเตรียมเวทีที่ทฤษฎีนิยมนสอดแนมเผยโฉมออกมาและประสบความสำเร็จ การประกอบเวทีขึ้นมาให้เห็นเช่นนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะฉันเกรงว่าเราจะเอาแต่พอใจกับคำอธิบายฉาบฉวยว่าด้วยการผงาดขึ้นอย่างรวดเร็วและการยอมรับแนวปฏิบัติที่มากับทฤษฎีนิยมนสอดแนมโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น เรายอมรับความคิดอย่าง “ความสะดวกสบาย” หรือการที่บริการมากมาย “ไม่คิดค่าใช้จ่าย” เนื้อหาในบทที่ 2 สำรวจเงื่อนไขทางสังคมที่เชื่อเชิญให้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของเรา และทำให้ทฤษฎีนิยมนสอดแนมหยั่งรากและเจริญเติบโต ฉันบรรยายถึง “การประสานงาน” ระหว่างสองเรื่อง หนึ่งในคือกระบวนการเชิงประวัติศาสตร์ของการขยายแนวคิดปัจเจกบุคคลนิยมที่ดำเนินมาหลายศตวรรษ ซึ่งหล่อหลอมประสบการณ์ของเราในฐานะปัจเจกบุคคลผู้กำหนดชะตาตัวเอง สองคือถิ่นที่อยู่ทางสังคมอันแสนโหดร้าย ซึ่งเกิดจากระบบเศรษฐกิจอิงตลาดแบบเสรีนิยมใหม่ที่มีอายุหลายทศวรรษ ระบบนี้คอยบั่นทอนสำนึกเรื่องคุณค่าในตัวเองและความต้องการกำหนดชะตาตัวเอง ความเจ็บปวดและความคับข้องใจจาก

ความขัดแย้งนี้คือเงื่อนไขที่ส่งเราเข้าหาอินเทอร์เน็ตเพื่อประทับประคองชีวิต และถึงที่สุดก็ทำให้เรายอมจำนนต่อสัญญาแลกเปลี่ยนชุดเลือดเนื้อของทุนนิยมสอดแนม

จากนั้นเนื้อหาในภาคที่ 1 จะขยับมาสำรวจสิ่งประดิษฐ์ของทุนนิยมสอดแนมและกระบวนการพัฒนายุคแรก ณ กูเกิล โดยเริ่มจากการค้นพบและพัฒนาการในยุคแรก ซึ่งต่อมาจะกลายเป็นกลไกพื้นฐาน หลักกำหนดทางเศรษฐกิจ และ “กฎการเคลื่อนที่” ของทุนนิยมสอดแนม แม้กูเกิลจะเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและเก่งกาจสามารถด้านคอมพิวเตอร์ แต่ความสำเร็จของกูเกิลแท้จริงแล้วเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคมแบบสุดโต่งที่บริษัทป่าวประกาศว่าเป็นข้อเท็จจริง เริ่มจากการที่บริษัทไม่สนใจธรรมเนียมแดนของประสบการณ์ส่วนตัวของมนุษย์ และความซื่อตรงทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคลผู้มีอำนาจเหนือตัวเอง นายทุนสอดแนมยืนยันกรานว่าตนมีสิทธิรุกล้ำได้ตามใจ พวกเขาฉกฉวยสิทธิในการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล แล้วทำการสอดแนมแต่ฝ่ายเดียว ทั้งยังมอบอำนาจให้ตัวเองสามารถรีดเค้นประสบการณ์ของมนุษย์มาใช้สร้างผลกำไรให้ผู้อื่น การอ้างสิทธิอันรุกล้ำเช่นนี้ถูกพุ่มพักขึ้นมาได้เพราะไม่มีกฎหมายมาขัดขวางกระบวนการ เนื่องจากเหล่านายทุนสอดแนมที่เริ่มขยายปีกกับหน่วยงานข่าวกรองของรัฐต่างมีผลประโยชน์ร่วมกัน และเพราะกูเกิลพิทักษ์อาณาบริเวณใหม่ของตนอย่างเหนียวแน่น จนท้ายที่สุดกูเกิลได้รวมเล่มออกมาเป็นบทสรุปยุทธวิธีอันทรงพลัง ซึ่งปฏิบัติการของนายทุนสอดแนมกลายเป็นทุนนิยมสารสนเทศรูปแบบหลัก จนนับเป็นสถาบันหนึ่งก็ว่าได้ ยิ่งดึงดูดผู้แข่งขันรายใหม่ที่ฮึกเหิมอยากเข้ามาแย่งรายรับจากการสอดแนม ด้วยความสำเร็จอันทรงพลังเหล่านี้ทำให้กูเกิลและคู่แข่งที่ขยายจักรวาลออกไปได้สุขสันต์กับความรู้และอำนาจอันเหลือมล้ำแบบใหม่ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ฉันทเสนอว่าเราจะทำความเข้าใจนัยสำคัญของพัฒนาการเรื่องนี้ได้ดีที่สุดเมื่อมองว่ามันเป็นการแปรรูป *การแบ่งกันเรียนรู้ในสังคม (division of learning in society)* ให้กลายเป็นของเอกชน การแบ่งกันเรียนรู้นี้เป็นแกนหลักของระเบียบสังคมในศตวรรษที่ 21

เนื้อหาภาค 2 ตามรอยการย้ายถิ่นของทุนนิยมสอดแนมจากสิ่งแวดล้อมออนไลน์มาสู่โลกจริง ซึ่งเป็นผลพวงของการแข่งขันเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์พยากรณ์ที่เข้าใกล้ความแน่นอนมากที่สุด เนื้อหาส่วนนี้จะสำรวจ *ธุรกิจความเป็นจริง (reality business)* ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อมีการอ้างว่าประสบการณ์ของมนุษย์ในทุกแง่มุมถือเป็นวัตถุติด และกำหนดให้ประสบการณ์เหล่านี้เป็นเป้าสำหรับกลั่นข้อมูลเชิงพฤติกรรม งานใหม่เหล่านี้ส่วนมากลุล่วงไปภายใต้ชื่อ “การปรับเฉพาะบุคคล” (personalization) ซึ่งเป็นการอำพรางปฏิบัติการรีดเค้นอันดุเดือดที่ซูดลึกลงไปในชีวิตประจำวันของเรา เมื่อการแข่งขันเข้มข้นขึ้น นายทุนสอดแนมก็รู้ว่าการรีดเค้นประสบการณ์มนุษย์อย่างเดียวนั้นไม่พอ วัตถุติดสำหรับผลิต

การพยากรณ์ที่ดีที่สุดมาจากการแทรกแซงประสบการณ์ของเรา เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
ไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อผลลัพธ์เชิงพาณิชย์ของนายทุนสอดแนม โปรโตคอล (protocol)
อัตโนมัติชนิดใหม่ออกแบบมาให้ส่งอิทธิพลและดัดแปลงพฤติกรรมมนุษย์ขนาดใหญ่ โดย
เกิดขึ้นเมื่อปัจจัยการผลิตตกเป็นรอง *ปัจจัยการดัดแปลงพฤติกรรม (means of behavior
modification)* ที่เกิดขึ้นใหม่และซับซ้อนยิ่งกว่า เราเห็นการทำงานของโปรโตคอลใหม่
เหล่านี้ได้ในกาทดลองเรื่องการระบาดทางสังคมของเฟซบุ๊ก และ “เกม” ไปเกมอนโกที่ใช้
ความจริงเสริม (augmented reality) ซึ่งถูกเฟรมฟักขึ้นมา หลักฐานที่แสดงว่าสมอเรา
ได้ด้านชาไปเสียแล้วก็คือ เมื่อไม่กี่ทศวรรษก่อน สังคมสหรัฐอเมริกายังประณามเทคนิค
การดัดแปลงพฤติกรรมมวลชนว่าเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจเหนือตัวเองของปัจเจกบุคคลและ
ระเบียบแบบแผนประชาธิปไตยอย่างที่ไม่อาจยอมรับได้ ทว่าปัจจุบันแนวปฏิบัติเดียวกันนี้
กลับแทบไม่ถูกต่อต้านหรือมีการถกกันเท่าไรนัก ทั้งที่ยังคงใช้กันอยู่เป็นประจำทุกหย่อม
หญ้าเพื่อสร้างรายรับจากการสอดแนม ท้ายที่สุด ฉันมองว่าปฏิบัติการณ์ของทุนนิยมสอดแนม
เป็นการทำทลายสิทธิขั้นพื้นฐาน นั่นคือ *สิทธิเหนือประโยชน์ในอนาคต (the right to the
future tense)* ซึ่งครอบคลุมความสามารถของปัจเจกบุคคลในการจินตนาการ กำหนดเจตนา
ให้คำมั่น และประกอบสร้างอนาคต สิทธินี้เป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการมีเจตจำนงเสรี และ
ที่น่าสะทือนใจยิ่งกว่าคือสิทธิดังกล่าวยังเป็นทรัพยากรภายในที่จำเป็นในการสร้าง *เจตจำนง
เพื่อจะมีเจตจำนง (the will to will)* ฉันจะตั้งคำถามและตอบคำถามว่า *พวกเขาทำแบบนี้
แล้วรอดตัวไปได้อย่างไร* ฉันจบเนื้อหาภาค 2 โดยใคร่ครวญถึงประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นมา
รวมถึงประวัติศาสตร์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หาก*ทุนนิยมอุตสาหกรรมปั่นป่วนธรรมชาติ*
จนเข้าขั้นอันตราย แล้วทุนนิยมสอดแนมจะสร้างหายนะให้ธรรมชาติของมนุษย์เช่นไร

เนื้อหาภาค 3 สำรวจการผกผันของอำนาจผ่านเครื่องมือ ทั้งการที่อำนาจนี้แสดง
ตัวในลักษณะโครงสร้างเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีประสาทสัมผัสทุกแห่งหน ซึ่งฉันเรียกว่า
ไอ้เบิ้ม (Big Other) รวมถึงวิสัยทัศน์ใหม่ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นปฏิปักษ์
กับประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นผลพวงของสิ่งเหล่านี้ ฉันเสนอว่า ลัทธิอำนาจผ่าน
เครื่องมือเป็นอำนาจสายพันธุ์ใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เหตุผลส่วนหนึ่งที่มันอยู่เหนือ
ความเข้าใจของเราก็เพราะมันแสดงอาการคล้าย “รถม้าไร้ม้า” ที่ผ่านมารามองอำนาจ
ผ่านเครื่องมือด้วยแว่นเผด็จการเบ็ดเสร็จเก่ากรู ซึ่งบดบังไม่ให้เห็นแง่มุมที่แตกต่างและ
เป็นอันตราย เผด็จการเบ็ดเสร็จคือการพลิกโฉมรัฐให้เป็นโครงการเพื่อการครอบครอง
อย่างเบ็ดเสร็จ ลัทธิอำนาจผ่านเครื่องมือและไอ้เบิ้มที่เป็นลักษณะรูปธรรมของลัทธินี้
ส่งสัญญาณถึงการพลิกโฉมตลาดให้เป็นโครงการเพื่อความแน่นอนเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นเรื่อง
เหนือจินตนาการหากไร้สภาวะแวดล้อมดิจิทัลและตรรกะของทุนนิยมสอดแนม เพื่อวิเคราะห์

และตั้งชื่อให้อำนาจผ่านเครื่องมือ ฉันจะสำรวจจุดกำเนิดทางปัญญาของอำนาจนี้ ซึ่งมาจาก ฟิสิกส์เชิงทฤษฎียุคแรก รวมถึงสำรวจงานของนักพฤติกรรมนิยมสุดขีด บี.เอฟ. สกินเนอร์ (B. F. Skinner) ซึ่งปรากฏแนวคิดดังกล่าวด้วย

เนื้อหาภาค 3 ติดตามทฤษฎีนิยามสอดแนมเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในระยะที่สอง การเปลี่ยนแปลงระยะแรกคือการย้ายถิ่นจากโลกเสมือนมาสู่โลกจริง ส่วนการเปลี่ยนแปลงระยะที่สองคือการเปลี่ยนจุดเน้นจากโลกจริงมาสู่โลกสังคม เพราะสังคมได้กลายเป็นวัตถุใหม่ ให้รีดเค้นและควบคุม เราเคยจินตนาการกันว่า สังคมอุตสาหกรรมคือเครื่องจักรที่ทำงานได้อย่างดี และในกรณีนี้เราก็จะจินตนาการว่า สังคมแบบอำนาจผ่านเครื่องมือคือการจำลองให้มนุษย์เป็นระบบการเรียนรู้จักรกล กล่าวคือ เป็นระบบคิดแบบรวงประสาท (hive mind) ที่มาบรรจบกัน โดยองค์ประกอบแต่ละส่วนเรียนรู้และปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องกันในโมเดลที่จักรกลเป็นหนึ่งเดียวกันนี้ “อิสรภาพ” ของแต่ละจักรกลถือเป็นร่องความรู้ของระบบในภาพรวม อำนาจผ่านเครื่องมือตั้งเป้าว่าจะจัดระเบียบ กวาดต้อน และปรับค่าสังคมเพื่อให้เกิด *ความเป็นหนึ่งเดียวทางสังคม (social confluence)* ทำนองเดียวกันในสังคมลักษณะนี้ แรงกดดันจากกลุ่มและการคิดคำนวณอันแม่นยำจะเข้ามาแทนที่การเมืองและประชาธิปไตย เป็นการกำจัดการที่ทางสังคมและความจริงตามที่เรารู้สึก ซึ่งถือกำเนิดจากการดำรงอยู่แบบปัจเจกบุคคล สมาชิกรุ่นเยาว์ในสังคมของเราได้เจอกับพลวัตแห่งการทำลายล้างนี้แล้วจากการยึดโยงอยู่กับไซเบอร์ลิมิตเดีย ซึ่งถือเป็นการทดลองสร้างรวงประสาทมนุษย์ระดับโลกเป็นครั้งแรก ฉันเล็งเห็นว่าพัฒนาการเหล่านี้สะท้อนสิทธิขั้นพื้นฐานประการที่สอง นั่นคือ *สิทธิที่จะมีเขตอภัยทาน (the right to sanctuary)* มนุษย์ต้องการพื้นที่ลับซึ่งใครก็ล่วงละเมิดมิได้ ความปรารถนานี้คงอยู่กับสังคมอารยะมานับแต่โบราณกาล ทว่าในปัจจุบัน ความต้องการนี้ตกเป็นเป้าโจมตีเมื่อทุนสอดแนมสร้างโลกที่ “ไร้ทางออก” ซึ่งส่งผลลึกซึ้งต่ออนาคตมนุษย์ ณ พรหมแดนอำนาจใหม่นี้

ในบทสุดท้ายฉันสรุปว่า ทฤษฎีนิยามสอดแนมแยกตัวออกจากประวัติศาสตร์ของทฤษฎีนิยามตลาดในลักษณะที่ทำให้ต้องประหลาดใจ โดยเรียกร้องทั้งอิสรภาพไร้การกีดกัน และ ความรู้เบ็ดเสร็จ ละทิ้งภาวะต่างตอบแทนระหว่างคนกับสังคมของทฤษฎีนิยาม และบีบให้ต้องยอมรับวิสัยทัศน์เรื่องชีวิตในรวงประสาทแบบส่วนรวมเบ็ดเสร็จ โดยมีนายทุนสอดแนมและคณะปุโรหิตข้อมูลเป็นผู้ดูแลควบคุม ทฤษฎีนิยามสอดแนมและการสะสมอำนาจผ่านเครื่องมืออย่างรวดเร็วได้ข้ามพ้นความทะเยอทะยานของนายทุนตามบรรทัดฐานที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ ทฤษฎีนิยามสอดแนมอ้างสิทธิในการครอบงำอาณาบริเวณของมนุษย์ สังคม และการเมือง ซึ่งหลุดพ้นไปไกลจากพื้นที่เชิงสถาบันตามขนบของกิจการเอกชนและตลาด ผลก็คือ *รัฐประหารจากเบื้องบน (coup from above)* กลายเป็นคำที่บรรยายถึงทฤษฎีนิยาม

สวดนมได้ดีที่สุด โดยไม่ใช้การโค่นอำนาจรัฐ หากแต่เป็นการโค่นอธิปไตยของประชาชน และเป็นพลังอันแข็งแกร่งที่ขับเคลื่อนการบั่นทอนประชาธิปไตย ซึ่งเป็นภัยคุกคามประเทศเสรีประชาธิปไตยในตะวันตกอยู่ขณะนี้ มีเพียง “เราประชาชน” เท่านั้นที่จะพลิกกลับเรื่องนี้ได้ โดยเริ่มจากการตั้งชื่อให้สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน จากนั้นก็ระดมกำลังขับเคลื่อนการประสานงานรูปแบบใหม่ซึ่งจะเป็นแรงต้านสำคัญ เพื่อยืนยันว่าอนาคตอันเจริญงอกงามของมนุษย์คือรากฐานของอารยธรรมสารสนเทศ *หากต้องการให้ออนาคตดิจิทัลเป็นบ้านของเรา เราเองนั่นแหละที่ต้องเป็นผู้ลงมือทำ*

ฉันใช้วิธีเขียนของนักสังคมศาสตร์ที่เน้นทฤษฎี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และการวิจัยเชิงคุณภาพ มาผสมผสานกับวิธีของนักเขียนความเรียง ถือเป็นแนวทางการเขียนที่แปลกใหม่ แต่ฉันก็เจตนาให้เป็นเช่นนั้น ในฐานะนักเขียนความเรียง ฉันตั้งประสบการณ์ตัวเองมาเขียนเป็นครั้งคราว ฉันทำแบบนี้เพราะอาการซาทางความคิดมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเมื่อเรามองว่า ประเด็นสำคัญที่กำลังพิจารณากันอยู่เป็นเพียงแนวคิดนามธรรมที่เชื่อมโยงกับพลังทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจอันไกลเกินเอื้อม เราไม่อาจเข้าใจความร้ายกาจของทุนนิยมสวดนมและผลพวงที่จะตามมาได้เลย หากไม่สามารถแกะรอยจากบาดแผลที่มันฝากไว้บนเนื้อหนังแห่งชีวิตประจำวันของเรา

ในฐานะนักสังคมวิทยา ฉันศึกษานักทฤษฎียุคก่อนที่ได้เผชิญกับสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในยุคสมัยของพวกเขา เมื่อได้อ่านงานจากมุมมองนี้ ฉันก็ซาบซึ้งกับความกล้าหาญทางปัญญาและความรู้บุกเบิกของงานเขียนคลาสสิกทั้งหลาย นักเขียนอย่างดูร์ไคม์ (Emile Durkheim) มาร์กซ์ และเวเบอร์ ได้บัญญัติทฤษฎีทุนนิยมอุตสาหกรรมและสังคมอุตสาหกรรมไว้อย่างชาญฉลาด ในขณะที่ทุนนิยมลักษณะนี้กำลังก่อร่างสร้างตัวขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 งานชิ้นนี้ของฉันยังได้แรงบันดาลใจจากนักคิดช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เช่น ฮันนาห์ อาเรนต์ (Hannah Arendt) ซีโอดอร์ ออดอร์โน (Theodor Adorno) คาร์ล โปลานยี (Karl Polanyi) ฌ็อง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre) และสแตนลีย์ มิลแกรม (Stanley Milgram) พวกเขาได้พยายามตั้งชื่อให้สิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในยุคสมัยของพวกเขา ในขณะที่พวกเขาเผชิญกับปรากฏการณ์เผด็จการเบ็ดเสร็จที่อยู่เหนือความเข้าใจ และได้พยายามแกะรอยผลกระทบที่จะเกิดต่ออนาคตของมนุษยชาติ งานของฉันยังได้ข้อมูลลึกซึ้งจากความรู้เชิงลึกมากมายของนักวิชาการเปี่ยมวิสัยทัศน์ นักวิพากษ์เทคโนโลยี และนักข่าวสายสืบสวนมากปณิธาน คนเหล่านี้มีคุณูปการอย่างยิ่งในการเผยจุดสำคัญบนแผนที่ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

ช่วงเจ็ดปีที่ผ่านมา ฉันมุ่งศึกษาบริษัททุนนิยมสวดนมซึ่งนำรวมถึงระบบนิเวศที่บริษัทเหล่านี้เติบโตขึ้นมา ซึ่งมีทั้งลูกค้า ที่ปรึกษา และคู่แข่ง ทั้งหมดได้ข้อมูลจากบริบท

เทคโนโลยีและวิทยาการข้อมูลซึ่งเป็นลักษณะเด่นในจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยของซิลิคอนแวลลีย์ และเป็นที่มาของประเด็นสำคัญอีกประการ เราไม่อาจลดทอนตรรกะการสะสมข้อมูลส่วนเกินให้เป็นเรื่องของบริษัทเดียวหรือกลุ่มบริษัทเดียวได้ เช่นเดียวกับที่ทุนนิยมสอดแนมไม่ใช่เรื่องเดียวกับเทคโนโลยี เรามักมองว่าบริษัทที่ใหญ่ที่สุดห้าแห่งในอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ต นั่นคือ แอปเปิ้ล กูเกิล แอมะซอน ไมโครซอฟท์ และเฟซบุ๊ก เป็นหนึ่งหน่วยที่มีกลยุทธ์และผลประโยชน์ในทำนองเดียวกัน แต่เมื่อว่ากันถึงทุนนิยมสอดแนมแล้ว มันกลับไม่เป็นเช่นนั้น

ก่อนอื่นเราจำเป็นต้องแยกทุนนิยมกับทุนนิยมสอดแนมออกจากกัน เราขีดเส้นแบ่งนี้ได้ส่วนหนึ่งจากความมุ่งหมายและวิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งฉันจะลงรายละเอียดในบทที่ 3 เมื่อบริษัทแห่งหนึ่งเก็บข้อมูลพฤติกรรมโดยได้รับอนุญาต และใช้ข้อมูลนั้นเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการเพียงอย่างเดียว บริษัทนี้ดำเนินการแบบทุนนิยม ไม่ใช่ทุนนิยมสอดแนม บริษัทเทคโนโลยีชั้นนำทั้งห้าแห่งต่างมีแนวปฏิบัติแบบทุนนิยม แต่ไม่ใช่ทุกแห่งที่เป็นนายทุนสอดแนมโดยแท้ อย่างน้อยก็ยังไม่ใช้ในตอนนี้

ตัวอย่างเช่นแอปเปิ้ล พวกเขาได้ขีดเส้นไว้มาตลอดจนถึงตอนนี้ โดยปฏิญาณว่าจะละเว้นแนวปฏิบัติมากมายที่ฉันถือว่าอยู่ในขอบเขตของทุนนิยมสอดแนม พฤติกรรมของแอปเปิ้ลในประเด็นนี้ไม่ได้สมบูรณ์แบบ บางครั้งเส้นก็พร่ามัว และแอปเปิ้ลเองก็อาจเปลี่ยนหรือดำเนินการที่ขัดกับแนวทางตัวเองได้ ครั้งหนึ่งแอมะซอนก็เคยทะนงตนว่าพวกเขาเข้าใจความต้องการของลูกค้า และมีวงจรรสร้างสรรค์ (virtuous circle) ระหว่างการเก็บข้อมูลกับการปรับปรุงบริการ บริษัททั้งสองแห่งรับรายได้จากผลิตภัณฑ์กายภาพและผลิตภัณฑ์ดิจิทัล ดังนั้นจึงไม่ได้เผชิญแรงกดดันทางการเงินให้สร้างรายรับจากการสอดแนมเทียบเท่าบริษัทข้อมูลล้วน อย่างไรก็ตาม เราจะได้เห็นในบทที่ 9 ว่า แอมะซอนดูเหมือนจะเริ่มขยับไปสู่ทุนนิยมสอดแนมแล้ว ด้วยแนวทางใหม่ที่เน้นบริการแบบ “ปรับเฉพาะบุคคล” และรายรับจากบุคคลที่สาม

ไม่ว่าบริษัทจะขยับไปสู่ทุนนิยมสอดแนมอย่างเต็มที่แล้วหรือไม่ ก็มีได้เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญอื่นๆ ที่เกิดจากพฤติการณ์ของบริษัทดังกล่าว ทั้งแนวปฏิบัติแบบผูกขาดและต่อต้านการแข่งขันในกรณีของแอมะซอน ไปจนถึงการตั้งราคา กลยุทธ์ทางภาษี และนโยบายการจ้างงานของแอปเปิ้ล อีกทั้งยังไม่ได้เป็นเครื่องรับประกันอนาคตด้วย เราต้องรอดูกันต่อไปว่าแอปเปิ้ลจะก้มหัวให้ทุนนิยมสอดแนม รักษาเส้นแบ่งไว้ หรือจะทะเยอทะยานยิ่งขึ้นแล้วดำเนินการตามแนวทางอื่นซึ่งส่งเสริมอนาคตมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับอุดมคติเรื่องอำนาจเหนือตัวเองของปัจเจกบุคคล และคุณค่าลึกซึ้งของสังคมประชาธิปไตย

การแยกแยะความต่างนี้ยังมีความสำคัญอีกอย่าง นั่นคือ แม้สังคมของเราจะพูดถึงภัยอันตรายของระบบทุนนิยมที่เกิดจากบริษัทเทคโนโลยี เช่น ประเด็นเรื่องการผูกขาดหรือความเป็นส่วนตัว เราก็มองไม่ได้ชัดเจนถึงความมุ่งมั่นของบริษัทในการปฏิบัติและพัฒนาทุนนิยมสอดแนม ตัวอย่างเช่น การเรียกร้องให้แตกภูเกิลหรือเฟซบุ๊กออกเป็นบริษัทเล็กๆ ด้วยเหตุผลเรื่องการผูกขาด อาจยิ่งทำให้เกิดบริษัททุนนิยมสอดแนมมากมาย แม้จะเป็นบริษัทขนาดเล็กก็ตาม แล้วยังเป็นการถ่วงหน่วงให้มีบริษัททุนนิยมสอดแนมเข้ามาแข่งขันมากขึ้นอีกด้วย ในทำนองเดียวกัน การลดอำนาจผูกขาดคู่ (duopoly) ของภูเกิลกับเฟซบุ๊กด้านการโฆษณาออนไลน์ก็ไม่ได้ทำให้เงื้อมมือของทุนนิยมสอดแนมหดสั้นลง หากเป็นแต่เพียงการกระจายส่วนแบ่งการตลาดด้านโฆษณาออนไลน์ออกไปให้บริษัททุนนิยมสอดแนมห้าหรือห้าสิบแห่ง แทนที่จะเป็นสองแห่ง ตลอดเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ฉันจะเน้นไปยังแง่มุมที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในการดำเนินงานของทุนนิยมสอดแนม ซึ่งเป็นเรื่องที่เราต้องทำทนายและขัดขวางหากจะจำกัดการขยายตัวหรือทำลายตลาดรูปแบบนี้

เนื้อหาในหนังสือมุ่งไปที่ภูเกิล เฟซบุ๊ก และไมโครซอฟท์ เป้าหมายในที่นี้ไม่ใช่การวิพากษ์บริษัทเหล่านี้ทุกแง่มุม แต่ฉันมองว่าบริษัทเหล่านี้เป็นงานเพาะเชื้อที่เราจะใช้ตรวจสอบดีเอ็นเอของทุนนิยมสอดแนมได้ดีที่สุด ดังที่ฉันได้บอกไปแล้ว เป้าหมายของฉันคือการร่างแผนที่ให้ตรรกะใหม่และปฏิบัติการของตรรกะนี้ ไม่ใช่ตัวบริษัทหรือเทคโนโลยี ฉันเดินทางข้ามพรมแดนของบริษัทเหล่านี้และบริษัทอื่นเพื่อรวบรวมความรู้เชิงลึกสำหรับร่างแผนที่ เช่นเดียวกับที่ผู้สังเกตการณ์ยุคก่อนหน้าเดินทางระหว่างตัวอย่างมากมายเพื่อทำความเข้าใจตรรกะของทุนนิยมบริหารจัดการ (managerial capitalism) และการผลิตแบบจำนวนมาก (mass production) ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเรื่องใหม่ นอกจากนั้น ทุนนิยมสอดแนมเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ถ้าพูดให้เจาะจงก็คือในซิลิคอนแวลลีย์และภูเกิล มันจึงเป็นประวัติศาสตร์อเมริกาที่กลายเป็นเรื่องระดับโลกเช่นเดียวกับการผลิตแบบจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้เอง เนื้อหาโดยมากของหนังสือจึงเน้นที่พัฒนาการในสหรัฐอเมริกา แม้ผลพวงของพัฒนาการดังกล่าวจะเกิดในระดับโลกก็ตาม

เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติแบบทุนนิยมสอดแนมของภูเกิล เฟซบุ๊ก ไมโครซอฟท์ และบริษัทอื่น ฉันตั้งใจศึกษาบทสัมภาษณ์ สัทธิตร์ การประชุมรายงานผลประกอบการ ปาฐกถา งานเสวนา วิดีโอ และโครงการ รวมถึงนโยบายต่างๆ ของบริษัท นอกจากนี้ระหว่างปี 2012-2015 ฉันยังได้สัมภาษณ์นักวิทยาการข้อมูล 52 คนจากบริษัท 19 แห่ง ซึ่งคิดรวมเป็นประสบการณ์การทำงาน 586 ปีในบริษัทเทคโนโลยีชั้นสูงและสตาร์ทอัพ โดยส่วนใหญ่เป็นบริษัทจากซิลิคอนแวลลีย์ ฉันสัมภาษณ์คนเหล่านี้ระหว่างทำความ

เข้าใจ “สังคมพื้นฐาน” ของทุนนิยมสอดแนมและโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นวัตถุ ในช่วงแรก ฉันติดต่อนักวิชาการคอมพิวเตอร์ นักพัฒนาซอฟต์แวร์อาวุโส และผู้อำนวยการด้าน “อินเทอร์เน็ตแห่งสรรพสิ่ง” (internet of things) ที่ได้รับความนับถือไม่กี่คน จากนั้นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ก็เพิ่มจำนวนขึ้น เมื่อเหล่านักวิชาการต่างแนะนำเพื่อนร่วมงานให้ฉัน การสัมภาษณ์บางครั้งกินเวลาหลายชั่วโมง ฉันสัมภาษณ์โดยให้คำมั่นว่าจะเก็บข้อมูลบางประการเป็นความลับและปิดบังตัวตนของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ฉันซาบซึ้งใจต่อผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านั้นเป็นการส่วนตัว และขอประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ณ ที่นี้

ท้ายที่สุด คุณจะได้อ่านเนื้อหาบางส่วนจาก *Sonnets from China* (โคลงซอนเน็ตจากจีน) ของ ดับเบิลยู.เอช. ออเดน (W. H. Auden) ตลอดหนังสือเล่มนี้ รวมถึงโคลงซอนเน็ตบทที่ 18 ทั้งบท โคลงชุดนี้ของออเดนมีความหมายต่อฉันมาก มันเป็นการสำรวจอันแสนละเอียดต่อประวัติศาสตร์อันน่าพิศวงของมนุษย์ การต่อสู้กับความรุนแรงและการครอบงำที่เหมือนจะไม่จบสิ้น รวมถึงอำนาจเกินพหุภพของจิตวิญญาณมนุษย์และการอ้างสิทธิเหนืออนาคตอย่างไม่ท้อ